

Monogràfic sobre educació musical

Revista Electrònica

Educativa i Socioeducativa

Panorama de la música a Mallorca des del
final del segle XIX fins al XXI

Universitat de les
Illes Balears

Institut de Ciències
de l'Educació

Arnau Reynés Florit

Panorama de la música a Mallorca des del final del segle XIX fins al XXI

**Panorama de la música en Mallorca desde final
del siglo XIX hasta el XXI**

**Musical Outlook from the End of 19th Century
Onwards in Majorca**

Arnau Reynés Florit, areynes@gmail.com

Doctor i Professor Titular de Música de la Universitat de les Illes Balears

Resum

Aquest article pretén mostrar d'una manera general la situació musical a la Mallorca de final del segle XIX i durant el segle XX. Analitzarem, de manera general, el panorama de la música a Mallorca en els diversos aspectes: agrupacions musicals, músics i compositors, l'educació musical... i tindrem una visió de la situació musical en què es trobava Mallorca en aquest període analitzat, perquè serveixi de pauta en els diversos treballs de recerca que a partir d'aquest estudi puguin sorgir. No pretenem fer-ne una anàlisi exhaustiva, això ho deixam per a futures investigacions, sinó donar a conèixer la situació musical a Mallorca abans esmentada.

Paraules clau

Panorama, músics, compositors, instruments, història, Mallorca

Resumen

Este artículo pretende mostrar de manera general la situación musical en la Mallorca de finales del siglo XIX y durante el siglo XX. Analizaremos de forma general el panorama de la música en Mallorca en los diversos aspectos: agrupaciones musicales, músicos y compositores, la educación musical... dando una visión de la situación musical en la que se encontraba Mallorca en este período analizando, para que sirva de pauta en los diversos trabajos de búsqueda que a partir de este estudio puedan aparecer. No pretendemos hacer un estudio exhaustivo, eso lo dejamos para futuras investigaciones, sino dar a conocer la situación musical en Mallorca antes comentada.

Palabras clave

Panorama, músicos, compositores, instrumentos, historia, Mallorca

Abstract

This article is an attempt to show a scope of the musical situation at the end of 19th century and along 20th century in Mallorca. Generally, we will take a careful look at the musical outlook in Majorca on various aspects: music bands, musicians and composers, music education... giving insight of musical situation in Majorca in this period of time to get a guideline for research works arising from this study. We do not claim at making a thorough study of it but just to announce the musical situation in Majorca as we mentioned before.

Keywords

Outlook, Musicians, Composers, Instruments, History, Majorca

1. LA MÚSICA A MALLORCA

Segons la nostra opinió, és molt important conèixer la societat mallorquina en aquell temps per poder entendre el fet musical i el que aquest implicava a Mallorca. A més, cal tenir en compte que aquesta societat va fer difícil que es pogués plasmar la creativitat dels compositors, i que els músics mallorquins es formassin acadèmicament, ja que moltes vegades varen haver de fer esforços individuals per poder seguir endavant, perquè la incultura musical del poble no els donava suport, com també succeïa a la resta de l'Estat espanyol.¹ Sí que és vera que la proximitat amb Catalunya i, més que aquesta, la unió amb ella per la llengua i la cultura comunes, va fomentar l'amistat i l'enriquiment amb compositors i entitats musicals catalans, i al final es va consolidar el patrimoni mallorquí musical amb un grapat de músics i compositors que a poc a poc educaren la societat mallorquina envers la música i el fet musical.

A Mallorca, els anys anteriors i posteriors a 1900, va florir una vida artísticoliterària important que il·luminaria la vida cultural mallorquina. Així, els escriptors i artistes en general es reunien en diversos llocs; d'aquesta manera contribuirien a formar algunes plataformes o fins i tot també entitats de caire privat com, per exemple, la tertúlia dels diumenges a can Joan Alcover o al Saló Beethoven,² i altres que varen tenir una transcendència més pública com la secció literària del Cercle Mallorquí (Círculo Mallorquí), els concerts de música clàssica i les diades de Santa Cecília de la Capella de Manacor. Aquest Saló Beethoven és el lloc que aglutinaria l'afició musical mallorquina, i més tard es transformaria en Sociedad de Conciertos.³

També els artistes es reunien en altres indrets, com per exemple a cal pintor i escriptor català Santiago Rusiñol i Prats (1861-1931), que havia arribat a Mallorca, segons la seva filla Maria Rusiñol i Denis (que en va publicar la biografia) l'any 1899; però sembla que aquesta data no és la correcta, tal com es pot veure a l'article escrit per Gabriel Alomar el 26 d'octubre de l'any 1901, on situa l'arribada del pintor poeta a Mallorca aquest mateix any, per quedar-hi a viure, ja que abans ja havia visitat l'illa. La seva casa, situada al Terreno de Palma, es convertiria ben aviat en un centre de trobada d'artistes i intel·lectuals de l'illa on eren habituals personatges com Gabriel Alomar, Joan Alcover, Miquel dels Sants Oliver, el compositor Antoni Noguera, el periodista de *La Última Hora* Miquel Sarmiento i els pintors Antoni Gelabert i Francisco Bernareggi. Ell era un entusiasta de les tertúlies i reunions, per aquest mateix motiu també assistia a Can Tomeu, al Saló Beethoven, o a can Pinto (professor de piano del Terreno).⁴ Damià Pons, al seu llibre *Ideologia i cultura a la Mallorca d'entre els dos segles (1886-1905)*, diu: «El "Círculo Mallorquí" fou fundat l'any 1851, era la societat recreativa on els burgesos, els aristòcrates i els professionals liberals anaven a fer tertúlia i hi celebraven sessions artístiques i festives, sobretot activitats musicals. Aquesta entitat disposava d'una Secció Filharmònica, amb professor propi (ho foren Joan Goula, Bartomeu Torres, Antoni Noguera i Lluís Cussini). Algunes temporades hi havia una petita orquestra. Alguns músics importants de l'època hi feren concerts com Isaac Albéniz (1887), Miquel Capllonch (1888), Vicent Llorca (1889), Francesc Tàrraga (1891) (1891), Mario Calado (1893), Enric Granados (1895), Joan Gay i Maria Pichot (1901). L'any 1894 s'hi va crear la Secció de Literatura, amb poetes importants com Joan

1. Marco, Tomás. *Historia de la música española, vol. 6, siglo XX*. Madrid, Alianza Música, 1983, pàg. 18.

2. Samper, Baltasar. *Estudis sobre la cançó popular*. Biblioteca Marian Aguiló. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994, pàg. 29.

3. Company Florit, Joan. «Música». *Cent anys d'història de les Balears*. Palma, Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat de Balears, 1982, pàg. 207.

4. Ros, Cristina. «Reportaje: Rusiñol y Mallorca». *Brisas*. Número 649, Palma, Hora Nova, 1999, pàg. 24-27.

Alcover, E. Fajarnés, B. Champaroux, E. Alzamora, Miquel dels Sants Oliver, Quadrado, Noguera... Les vetllades musicals s'orientaven cap a la música de qualitat i la modernitat, amb obres d'autors com Mozart, Schumann, Grieg, Granados..., i també d'autors mallorquins com Noguera⁵».

Des del punt de vista musical les tertúlies a can Joan Alcover tal volta no eren molt interessants —encara que hem de fer ressaltar que hi acudien alguns músics com Antoni Noguera i Antoni Torrandell— però sens dubte varen ajudar a promoure el sentiment nacionalista i modernista dels intel·lectuals i artistes mallorquins. Així i tot, podem parlar d'una escola nacionalista musical mallorquina, segons el nostre parer. Un personatge molt important que va tenir un contacte amb el nacionalisme musical espanyol i el seu representant principal, Felip Pedrell, fou el músic mallorquí ja esmentat Antoni Noguera i Balaguer (1860-1904). Aquest és el primer músic mallorquí que amb una formació i una tècnica musicals sòlides emprèn una carrera per aconseguir obrir la música i la composició musical dels autors mallorquins cap a la modernitat (modernisme europeu), però una modernitat en sentit nacionalista (una cosa no exclou l'altra), interessant-se per la nostra música tradicional i popular i el nostre folklore musical autòcton, ja que la seva producció musical està basada quasi exclusivament en la inspiració de melodies populars i el folklore mallorquí. Antoni Noguera fou l'ànima de les reunions i funcions d'aquella societat nostra.⁶

Els continuadors de la tasca empresa per Noguera foren Joan Maria Thomàs i Baltasar Samper. El mateix Joan Maria Thomàs i Sabater (1896-1966) va escriure un article⁷ on esmenta els noms dels compositors més representatius de Mallorca dins la segona meitat del segle XIX: Pere Miquel Marquès i Garcia (1843-1918), Andreu Torrens i Busquets (1845-1927) i el deixeble d'Hilarión Eslava (1807-1878) Bartomeu Torres i Trias (1840-1908), amb els seus amics Josep Cañellas Jaume (1845-1922) i Nicolau Bonnín i Piña (1879-1928). Contra les tendències dels tres darrers va lluitar Antoni Noguera promovent fortes polèmiques. La línia traçada per aquest ha estat seguida i ampliada en sentits molts diversos pels compositors actuals Baltasar Samper i Marquès (1888-1966),⁸ Antoni Torrandell i Jaume (1881-1963), Andreu Gelabert i Cano (1873-1938-9?), Bartomeu Oliver i Martín (1894-1988) i Jaume Mas i Porcel (1909-1993). Així, doncs, és ben clar que els grans continuadors d'aquest modernisme musical mallorquí amb esperit i estil nacionalista foren els esmentats Joan M. Thomàs i Baltasar Samper, que continuaren aquesta línia que havia començat Antoni Noguera. En aquest sentit cal tenir en compte l'amistat personal amb Manuel de Falla de Joan Maria Thomàs, qui, a més de dirigir la Capella Clàssica, fundada per ell mateix, quan Manuel de Falla estava a la nostra illa,⁹ fou nomenat director honorífic d'aquesta.

L'ambient social mallorquí va ser molt positiu respecte a la cultura en general i a la musical en particular en l'època republicana dels anys 1931 a 1936. La Guerra Civil, com és natural, va

5. Pons Pons, Damià. *Ideologia i cultura a la Mallorca d'entre els dos segles (1886-1905)*. Palma, Lleonard Muntaner, 1998. Pàg. 263 i 264.

6. Company Florit, Joan. «Música». *Cent anys d'història de les Balears*. Palma, Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat de Balears, 1982, pàg. 207.

7. Thomàs, Joan M. «Balears». *Diccionario de la Música Labor*, Barcelona, Labor, vol. I, pàg. 170-173.

8. «Víctor Castells, Morts a l'exili, 99». Baltasar Samper i Marquès a: Avui, 14-7-1978, pàg. 4.

9. Company i Florit, Joan. «Joan M. Thomàs», a: Estelrich i Massutí, Pere; Moll i Marquès, Joan: *Tres músics mallorquins: Antoni Torrandell, Joan M. Thomàs i Antoni Matheu*. Palma, Conselleria d'Educació i Cultura del Govern Balear, 1985, pàg. 96.

trencar totes les expectatives musicals nacionalistes que havien continuat els esmentats músics fent una música universal però sense oblidar la mallorquinitat musical que ja hem vist a les seves obres. Després de la Guerra Civil espanyola, l'any 1939, tot aquest moviment musical va perdent força, i la realitat és que el fenomen musical mallorquí s'anirà convertint en un regionalisme musical mallorquí.

Sorgirà feliçment la Nova Cançó a tots els Països Catalans (Joan Manuel Serrat, Raimon...), i a Mallorca destacarà la figura de Maria del Mar Bonet (1947), que fou una empenta decisiva en el ressorgiment, dins la dictadura de Franco, de l'estimació i la difusió de la nostra música popular. Maria del Mar Bonet, a més de ser compositora, també ha donat a conèixer el nostre patrimoni musical mallorquí i baleàric pels països mediterranis, i ha establert un vincle d'unió cultural musical entre tots.¹⁰

Antoni Martorell (1913-2009) dibuixa la seva trajectòria dins aquest camí, sobretot en el terreny de la música religiosa inspirada en el nostre folklore, però també en la música profana i culta, amb obres de caire didàctic com *Sempre viva* i *Danses populars de les Illes Balears* per a piano, que formen uns vertaders manuals obligatoris per als professors i alumnes.

És necessari esmentar, com a pianista i professor de música en aquest cas, la feina de divulgació de l'obra musical mallorquina feta per Joan Moll i Marquès (n. 1931).¹¹

El cant coral a Mallorca sorgeix cap a mitjan segle XIX, i neix amb força amb el guiatge d'Antoni Noguera. Ell va impulsar el moviment del cant coral fundant la Capella de Manacor i ajudant i fomentant la creació d'un món orfeonístic a Mallorca, estimulat per l'Orfeó Català de Barcelona i amb l'ajuda i amiat de Felip Pedrell. Després continuaria la tasca en el món coral Joan M. Thomàs, qui, tot tenint com a model la Capella de Manacor, fundaria la Capella Clàssica l'any 1932, a més de crear el Festival Chopin a Mallorca. També l'any 1947, Antoni Esteva fundaria la Capella Oratoriana de Sant Felip Neri a Palma, avui dirigida per Gregori Marcús; i a Menorca el mateix any neix la Capella Davídica. No podem pensar que aquest naixement del cant coral a Mallorca, començat per Antoni Noguera i continuat pels altres seguidors, fos una tasca fàcil, perquè les corals aleshores no podien fer concerts dins les esglésies i per aquest motiu havien d'anar a teatres o salons particulars, o privats, la qual cosa dificultava la tasca de divulgació i culturització del país; a més, hem de pensar que a Mallorca, a mitjan segle XX, no hi havia res respecte a la cultura musical i sobretot coral; el poble de Mallorca tenia altres dificultats econòmiques i socials que deixaven de banda l'interès per la cultura en general i d'una manera especial per la música i el cant coral. Però serà a la dècada dels anys 1970 quan el món coral agafa un nou impuls —es funden nombroses corals tant a Palma com a la Part Forana de Mallorca—, que culmina amb les Diades de Cant Coral i la fundació de la Federació de Corals de Mallorca, l'any 1973. Hem d'esmentar la Coral Universitat de les Illes Balears, que fou fundada l'any 1977 per Joan Company i Florit, de la qual és el director. Ell ha sabut continuar la tasca de donar a conèixer també el nostre patrimoni de música coral per tot el món, sobretot a Europa, a més, ha ajudat en la formació d'agrupacions musicals infantils conjuntament amb

---

10. *Diccionari enciclopèdic PROA*, vol. 3. Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1995, pàg. 109.

11. CM (Joan Parets). *Gran enciclopèdia de Mallorca*, vol. 11. Palma, Promomallorca Edicions, 1989, pàg. 101. Nota: A partir d'ara, quan fem referència a la *Gran enciclopèdia de Mallorca*, solament farem constar les inicials CM (GEM).

Joventuts Musicals de Palma; s'ha d'agrair aquesta feina pedagògica musical que ha donat ja els seus fruits.¹²

2. L'EDUCACIÓ MUSICAL

A Mallorca passava com a la resta del país: l'educació musical era quasi nul·la en el sentit acadèmic a principi de segle. Això vol dir que la música s'ensenyava i s'aprenia per mitjans privats. Hi havia un bon grapat de professors particulars que vivien principalment de fer classes de música (formació musical completa, també instrumental) a joves, i sobretot al·lotes, ja que el fet d'aprendre piano implicava un distintiu social dins la burgesia a la qual pertanyien. Per tant, es feien concerts en salons privats de la burgesia mallorquina. La formació d'aquests professors moltes vegades era limitada i segurament autodidacta; no obstant això, al segle XIX trobam a Palma «Ocho academias vocales» (1825), a més, hi havia també l'Associació Musical i la constitució de la Societat Artística Musical (1879), el Conservatori Balear de Música (1879), l'Escola Gratuïta de Música, l'Escola Clàssica de Piano i d'altres; a Pollença l'any 1870 hi trobam l'Acadèmia Musical i a principi del segle XX, Bartomeu Simó i Escaraverino (1869-19...?), que fundà el Montepío Músico Palmesano i ja més tard el Conservatori.¹³

Alguns mallorquins varen poder sobresortir en l'àmbit de tot l'Estat espanyol, com el baix Uetam i el compositor Miquel Marquès. També s'organitzaven concerts al Cercle Mallorquí i al Teatre Principal entorn de 1890, on varen intervenir intèrprets de la categoria de Sarasate, Albéniz, Brindis de Salou... La música simfònica, igual que a la resta d'Espanya, era inexistent en aquesta època, entorn de la darrera dècada del segle XIX; així l'any 1893 un grup d'aficionats aconseguiren que la Sociedad de Conciertos de Madrid vingués a Palma. L'orquestra estava formada per més de 120 concertistes i duia un repertori de Wagner, Beethoven i del mallorquí Miquel Marquès.¹⁴ L'any següent, trobam ja els primers concerts més organitzats i d'una manera més continuada; com el del Quintet Albéniz, que integraven el mateix Albéniz, pianista, Enrique Fernández Arbós, violinista, Rafael Gálvez, violista, José Agudo, segon violinista, i Agustín Rubio, violoncel·lista, que varen fer tres actuacions. Entre d'altres obres, interpretaren composicions d'autors com Mendelssohn, Schumann, Haendel, Scarlatti, Chopin, Sarasate...¹⁵ Els anys següents va actuar el Quartet Belga, dirigit per Mateu Crickboom, i també va actuar Enric Granados.

De tot això en trobam constància a les cròniques d'Antoni Noguera a *La Última Hora*. Sens dubte l'organitzador principal que encapçalava aquest moviment de concerts era el mateix Antoni Noguera, amb el suport de músics prestigiosos com Albéniz mateix, Granados i Pedrell. Però l'objectiu de Noguera era introduir la cultura musical i el bon gust per la música en tots els mallorquins, a més de modernitzar-los. Els mallorquins varen poder escoltar alguna òpera durant aquest temps, però no fou fins a l'any 1903 que hi hagué dos importants esdeveniments musicals: els concerts de l'orquestra d'Antoni Nicolau, integrada per una setantena de músics, i el trio format per Crickboom, Granados i Romagosa. En aquests concerts s'interpretaren obres

12. Company, Joan. «El cant coral a les illes Balears». *Història de la Música Catalana, Valenciana i Balear, vol. V. De la postguerra als nostres dies*. Barcelona, Edicions 62, 2000, pàg. 119-127.

13. Thomàs i Sabater, Joan M., i Parets i Serra, Joan. *Breu història musical de les Illes Balears*. Palma, col·lecció Música, núm. 1 (Consell de Mallorca), 1989.

14. Pons Pons, Damià. *Ideologia i cultura a la Mallorca d'entre els dos segles (1886-1905)*. Palma, Lleonard Muntaner, 1998, pàg. 274.

15. Parets i Serra, Joan, i Mir i Marquès, Antoni. *Isaac Albéniz a Mallorca*. Campos, Edicions Roig i Montserrat, 2004, pàg. 45.

de diversos autors, com Grieg, Mendelssohn, Schumann, Wagner, Bizet, Berlioz, Saint-Saëns, Guiraud... L'Orquestra Nicolau va fer gaudir els mallorquins de la bona música de qualitat i, per tant, no va frustrar les expectatives que hi havien posat.¹⁶ L'any 1904 moria Antoni Noguera, el vertader promotor de tot aquest esdeveniment musical cultural que intentava dignificar i renovar la música a Palma. Per aquest motiu l'any següent hi va haver un intent d'organitzar i continuar la tasca de Noguera i, per tant, l'Orquestra. Nicolau havia d'actuar al Teatre Principal i havia d'interpretar el poema simfònic del compositor mallorquí Miquel Marquès anomenat "La Cova del Drach", però aquest concert no es va arribar a dur a terme. Un dels altres concerts importants que varen tenir lloc a Palma fou el que va dirigir Enric Granados amb l'orquestra simfònica en què, entre d'altres, s'interpretaren obres de Bizet, Haendel, Schumann, Saint-Saëns, Beethoven i Moreau.¹⁷

El Saló Beethoven¹⁸ surt a la llum a l'inici de l'any 1898, a les cròniques dels diaris *La Última Hora* i *La Almudaina*, encara que ja el trobam fundat l'any 1896.¹⁹ El saló en principi estava situat als baixos de *La Última Hora*, al número 32 del carrer de Sant Bartomeu. Josep Tous, com a propietari i editor del diari, l'hauria cedit com a lloc de tertúlia i de celebració d'activitats musicals i literàries. Tots els que es reunien allí es dedicaven a la creació artística. Antoni Noguera formava, juntament amb Joan Alcover, Miquel dels Sants Oliver, G. Alomar i d'altres, la romàntica confraria schumanniana dels Davidsbündler.²⁰ A la primera vetllada literariomusical que es va fer, el 2 de gener, hi varen intervenir, entre d'altres, Miquel dels Sants Oliver, J. L. Estelrich, G. Alomar i J. Alcover. La part musical va anar a càrrec d'Antoni Noguera i Joan Marquès, que interpretaren obres de Beethoven i Grieg. L'any 1903 el Saló es va traslladar a un altre local: al primer pis del Cafè Líric, al costat del Teatre Líric, que s'havia inaugurat l'any 1902, i prest es convertí en la Societat de Concerts Beethoven (1903), de la qual fou el primer president Joan Alcover.

La Capella de Manacor i l'organització de les festes de Santa Cecília foren els actes més transcendentals i públics de la vida de tots els artistes mallorquins d'aquesta època. Molts de professionals liberals, propietaris agrícoles i eclesiàstics, a més dels artistes, omplien aquestes cinc diades consecutives que es varen celebrar el dia de Santa Cecília a partir del 27 de novembre de l'any 1898. En aquestes trobades es promovia una recuperació de les cançons populars i tradicionals de Mallorca, a més de la polifonia com a música més adient per a l'església, tot desenvolupant l'ús de la llengua catalana i l'estimació cap a les nostres arrels culturals.

A la tercera festa, celebrada el 22 de desembre de 1900, a més de participar-hi tots els membres d'anys anteriors, s'hi afegiren dos músics de gran prestigi que es trobaven a l'illa: Felip Pedrell i el francès Léon Moreau. A més, en un parlament fet el 19 de desembre de 1901 (a les festes de Santa Cecília), Joan Alcover va presentar Felip Pedrell i Santiago Rusiñol.²¹ La festa de Santa Cecília es va acabar l'any 1904 i, com en altres ocasions, hi va influir la mort

16. Pons Pons, Damià. *Ideologia i cultura a la Mallorca d'entre els dos segles (1886-1905)*. Palma, Lleonard Muntaner, 1998, pàg. 279-283.

17. *Ibidem*, pàg. 284 i 285.

18. MA (Miquel Alenyar). GEM, vol. 15, pàg. 79.

19. Thomàs i Sabater, Joan M., i Parets i Serra, Joan. *Breu història musical de les Illes Balears*. Palma, col·lecció Música, núm. 1 (Consell de Mallorca), 1989, pàg. 33.

20. *Ibidem*, pàg. 33.

21. Alcover, Joan. *Obres completes*. Barcelona, Editorial Selecta, 1951, pàg. 270-272.

d'Antoni Noguera i el trasllat d'Antoni J. Pont, que era el director d'aquesta festa, ja que el mes d'octubre de 1903 fou nomenat director de la Capella de la Seu, amb l'encàrrec d'introduir la polifonia clàssica a la Catedral, especialment de Victoria i Palestrina.²²

Abans de la creació del Conservatori de Palma, passava com a tants d'altres llocs, que els músics eren deixebles els uns dels altres per continuar la tradició i la docència musical. Així, trobam alguns exemples d'aquesta cadena d'ensenyament i docència per part dels mateixos músics i compositors: Antoni Noguera i Balaguer fou deixeble de Guillem Massot i Beltran (1842-1900), amic de Felip Pedrell, el qual va influir en la seva obra. Guillem Massot fou el mestre de molts dels músics posteriors, començant pels seus propis fills, Josep Massot i Melcior Massot, a més de Gabriel Miralles i Pocoví (1855-1940), Miquel Capllonch i Rotger o Josep Balaguer i Vallès. Bernat Salas i Seguí (1874-1932) fou deixeble de Guillem Massot, d'Antoni Torrandell (1881-1963) i de Bartomeu Torres i Trias (1840-1908), que a la vegada fou deixeble de Miquel Tortell i Simó (1802-1868). Antoni Torrandell i Jaume també va tenir com a deixebles mossèn Bernat Salas, de Campanet, que fou organista de la Seu; mossèn Josep Aguiló, organista de Sant Domingo d'Inca; mossèn Melcior Massot, organista de Santa Eulàlia de Ciutat; Josep Balaguer, director i fundador de l'Orquestra Simfònica de Mallorca; o Pere Cortès i Fuster, pianista i compositor. A la vegada, Bartomeu Torres fou mestre d'Antoni Torrandell..., i així podríem continuar la cadena de músics mallorquins fins als nostres dies.²³

A l'Escola Normal hi trobam una representació important de l'educació musical a les Illes Balears. L'any 1842 és la primera vegada que tenim constància de la seva tasca, s'anomenava Seminario de Maestros, i era públic i masculí. L'any 1872 les germanes de la Puresa (amb Alberta Giménez al capdavant) creen l'Escola de la Puresa, que era privada amb concessió pública per encàrrec oficial, i femenina, amb tota seguretat per donar sortida a la manca d'escola de mestres femenina. L'any 1913 es va obrir una Escola Normal Femenina de Balears totalment pública i l'any 1931 s'unificaren la pública masculina i la pública femenina, de manera que va quedar l'Escola Normal de Balears, que quan va esclatar la guerra de 1936, es va tornar a separar en masculina i femenina; la darrera unificació tingué lloc l'any 1970. Fins a l'any 1970, segons la Llei Moyano, els estudis que s'impartien eren estudis superiors professionals, per tant, no eren estudis universitaris. L'any següent, el 1971, aquests estudis passen a dependre de la Universitat de Barcelona.

L'any 1917 trobam la professora Marina Fernández Lamarca com a responsable de l'educació musical a l'Escola Normal Femenina de les Balears, i l'any 1931, a més de l'esmentada professora de música, hi trobam Rosa Roig d'Història, José María Eyaralar de Física, Gabriel Viñas de Pedagogia, Catalina Vives de Ciències Naturals, Carmen Cascante de Llengua i Literatura Castellana, Mercedes Usua de Matemàtiques i Luis María Olmos d'Organització Escolar.²⁴ Melcior Rosselló, mestre i pedagog, que fou mestre i després director de l'escola Annexa —que estava situada al mateix edifici que la Normal, a la part baixa—, també va formar part del Claustre de Professors de la Normal com a professor de Pràctiques, d'on foren directors, primer, l'artanenc Pere Amorós, i després, la professora de música María Luisa Arnica Meridiano.

22. Pons Pons, Damià. *Ideologia i cultura a la Mallorca d'entre els dos segles (1886-1905)*. Palma, Leonard Muntaner, 1998, pàg. 304-314. Vegeu també GEM, vol. 3, pàg. 110 i 111.

23. Parets, Joan; Estelrich, Pere; i Massot, Biel. *Compositors de les Illes Balears*. Pollença, El Gall Editor, 2000, pàg. 121, 102, 103, 175-177.

24. Entrevista feta per Llorenç Capellà al mestre Melcior Rosselló a la revista dominical d'*Última Hora Brisas*, 503, el 8 de desembre de 1996, pàg. 19-21.

Tornant a la professora de música Marina Fernández, que era titular, el que més ens interessa sobretot d'ella és que aplicava el mètode Dalcroze.²⁵ El mètode Dalcroze s'havia introduït a Mallorca amb l'anomenada Renovació Educativa al llarg dels anys deu del segle XX mitjançant la influència de l'Escola Nova, per tant, diversos mètodes europeus que foren coneguts a través de la revista *El Magisterio Balear*, publicada per l'Associació de Mestres de Balears, varen entrar a la nostra illa i foren aplicats pel magisteri públic. Amb tota seguretat, el mètode esmentat fou introduït a través d'un mestre anomenat Ramon Maria Morey i Antich (Palma, 1885-1944). Per aquest motiu el mètode Dalcroze també formà part de la docència a la Normal a través de la professora Marina Fernández. Entre 1924 i 1925 Ramon Morey participà a l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, a través del seu amic Baltasar Samper; els coneixements adquirits sobre notació del mètode, el varen ajudar en la transcripció de cançons i danses mallorquines dirigida per l'esmentat Baltasar Samper.²⁶

La revista *Cort* afirma que el Conservatori de Palma es va crear l'any 1935, cosa que és certa des del punt de vista oficial, ja que el 26 de desembre de l'any 1935 es diu: «Per les manifestacions i la gran activitat musical dels anys trenta es concedeix el Conservatori de Música de Balears, per decisió del Ministeri d'Instrucció Pública, com a Conservatori Regional a la Ciutat de Palma»,²⁷ no és menys cert que a la mateixa revista el 26 de desembre de l'any 1934 també es diu: «L'Estat crea el Conservatori Oficial de les Balears».²⁸ Per tant, a l'octubre de 1935 es va inaugurar el curs oficial del Conservatori Regional de Balears amb categoria de conservatori superior.²⁹ La seu va quedar instal·lada al Saló Mallorca, al carrer de Fortuny, número 10. L'organigrama del centre estava format pel delegat del Govern i sis professors. Aquests professors eren: Rafel Vich (Harmonia), Joan M. Thomàs (Història de la Música i Estètica), Jaume Roig (Piano i Solfeig), Teresa Bover i Jaume Mas Porcel (Piano), i Ignasi Piña (Violí). De fet, el 2 d'abril de l'any 1936 ja trobam la participació d'alguns professors del Conservatori de Música de Balears en un concert de la Capella Clàssica de Mallorca al palau de l'Almudaina en un homenatge al compositor Miquel Capllonch. Aquests professors eren: Rafel Vich, organista; Teresa Bover; Jaume Roig i Jaume Mas Porcel, ambdós pianistes.³⁰ Aquest mateix any es va incorporar el professor Guillem Cantallops com a professor de Solfeig, i es va celebrar al Teatre Principal el Primer Concurs de Piano.³¹ Una vegada iniciada la Guerra Civil, desapareix la figura del delegat del Govern i es nomena un director, que fou Antoni Sancho. L'any 1937, en plena Guerra Civil, s'incorporen al Conservatori com a professors de Música de Saló i Solfeig Josep Segura i Conchita Vilella respectivament. El 1939, quan acaba la Guerra Civil, trobam la primera actuació de l'orquestra de cambra formada per professors i alumnes destacats del centre. El director era Josep Segura Cortès; el 1940 es va crear

25. El dia 16 de juny de 1917, la *Revista Balears* (Biblioteca March) anotava: «Insertamos la fotografía de la profesora de canto y piano de la Escuela Normal de Maestros de Palma, la distinguida Señorita Marina Fernández Lamarca» amb motiu d'una actuació que varen fer els alumnes de l'Escola Normal de Magisteri de Palma.

26. Comas i Rubí, Francesca. «Música i Magisteri a Mallorca: l'aportació de Ramon Morey a la difusió del Mètode Dalcroze». V *Simpòsium sobre els Orgues Històrics de les Balears*. Búger, Fundació ACA, 1999. Pàg. 257-270.

27. Parets, Joan. «Cronologia musical de Mallorca 1930-1939. Apunts per a una història de la música de Mallorca». *Randa, 15; Llengua i Cultura de Mallorca i de Florida*. 1934. Pàg. 173.

28. *Ibidem*, pàg. 172.

29. Que equival a l'actual títol professional.

30. Parets, Joan. «Cronologia musical de Mallorca 1930-1939. Apunts per a una història de la música de Mallorca». *Randa, 15; Llengua i Cultura de Mallorca i de Florida*. 1934. Pàg. 174.

31. Nivells elemental i superior.

l'Orquestra Filharmònica de Palma, dirigida per Bartomeu Oliver,³² que tan sols va durar dos anys; però l'any següent es creà la Societat Filharmònica per sostenir una orquestra de cambra a la ciutat. Dues fites més són importants: el Decret del 15 de juny de 1942 del Ministeri d'Educació Nacional sobre l'organització dels conservatoris, per mor del qual el nostre conservatori va perdre la categoria de superior i passà a ser conegut com a Conservatori Elemental de Música de Balears, i la creació de l'Orquestra Simfònica de Palma, formada per membres de les orquestres de la Societat Filharmònica, de cambra del Conservatori i la banda militar de Palma. Fou dirigida per Eak-tai Ahn (1947-59), Anthony Morss (1960-63) i Gerardo Pérez Busquier (1963-1972).³³ Així doncs, el Conservatori ja funcionava perfectament i molts dels músics mallorquins posteriors a aquestes dates s'han format en aquest conservatori, tenint en compte que solament era un conservatori elemental. Posteriorment, a la dècada dels anys 1960, hi havia un conveni amb el Conservatori Superior de València, segons el qual un tribunal d'aquest conservatori es desplaçava a Mallorca per examinar els alumnes que cursaven estudis superiors.

No obstant això, hem de dir que l'antecedent més important pel que fa referència al Conservatori de Balears pertany al mes de novembre de l'any 1881, quan es va reunir la Junta de Govern per fundar el Conservatori Balear. Aquesta Junta de Govern estava presidida per Antoni Villalonga, amb Benet Pons com a vicepresident, i Joan Oliver com a secretari. Al mateix temps, el músic i compositor ja esmentat Guillem Massot va inaugurar l'Acadèmia de la Joventut Catòlica, la qual es va convertir en una entitat molt important per al desenvolupament artístic i cultural de Palma. El mes de maig de 1886 es va dissoldre el Conservatori Balear. Els motius eren segurament la penúria econòmica i la manca d'interès de les autoritats...³⁴

3. AGRUPACIONS MUSICALS

Podem distingir els grups següents:

a) Corals: les agrupacions corals més importants de Mallorca sorgiran en dates posteriors a 1900, però així i tot trobam antecedents corals a Mallorca, per la influència del que podem anomenar moviment orfeonístic. A Catalunya, l'any 1891, es va fundar l'Orfeó Català, que va tenir com a primer director i cofundador, juntament amb Amadeu Vives, Lluís Millet; fou un dels puntals que després tindran ressò a Mallorca i influiran directament en el moviment coral mallorquí, com veurem. Així doncs, per aquest motiu sorgeix a final del segle XIX l'Orfeó Republicà del mestre Joan Goula (1870), fruit de la comunicació que hi havia entre Catalunya i Mallorca. Aquest seria més tard nomenat director artístic honorari de l'Associació Claveriana. L'any 1913, els delegats de l'Orfeó Republicà Balear i l'Aurora Balear varen assistir a l'assemblea general ordinària de l'Associació Euterpense dels Cors de Clavé a Barcelona, i a l'inrevés, l'any 1921, les entitats claverianes varen organitzar un viatge a Palma per retrobar-se amb els seus companys cantaires, la qual cosa també varen fer a Menorca el 1924.³⁵ Després,

32. Músic i compositor que ens ha deixat nombroses obres d'un estil molt personal, encara que no han estat publicades. Record amb enyorança com aquest home, el qual vaig conèixer essent blavet de l'Escolania de Lluc, va compondre i dedicar algunes cançons a la Mare de Déu de Lluc, per mor de l'amistat que tenia amb el director de l'Escolania, en la qual jo cantava, el pare Rafel Juan.

33. Del Hoyo Bernat, Xavier. *El Conservatori, 70 anys d'ensenyament musical. Estudis Baleàrics*, 80/81. Palma, Institut d'Estudis Baleàrics, octubre de 2004, pàg. 17.

34. Roig Palliser, Joan. *El Conservatori, 70 anys d'ensenyament musical. Estudis Baleàrics*, 80/81. Palma, Institut d'Estudis Baleàrics, octubre de 2004, pàg. 7.

35. Cureses, Marta. «La creació musical. Escoles i tendències». *Història de la Música Catalana, Valenciana i Balear, vol. V. De la postguerra als nostres dies*. Barcelona, Edicions 62, 2000, pàg. 182 i 183.

en deu anys, es fundaren catorze societats corals (1897-1907).³⁶ Durant aquesta dècada es va produir la visita a l'illa de tres agrupacions corals: l'any 1892 els Cors Clavé, el 1895 la Capella Nacional Russa i el 1899 l'Orfeó Català. L'Orfeó Republicà de Palma estava relacionat amb l'Associació dels Cors de Clavé i en formava part.

Els concerts de la Capella Nacional Russa foren profitosos per a determinats dirigents musicals de Mallorca i en general per a la música mallorquina; així Antoni Noguera i mossèn Antoni Pont fundaren dos anys després, és a dir, l'any 1897, la famosa Capella de Manacor (la qual ja ha estat comentada abans), quasi amb tota seguretat empesos per l'experiència que hi havia a Mallorca per aquest i d'altres concerts que oferien agrupacions que venien de fora. Aquesta trajectòria musical de la Capella va créixer en quantitat de concerts, així com de pobles i ciutats on fer-los; tant és així que l'any 1902 va arribar a actuar a València. La crítica musical dels professionals en general va ser molt favorable, ja que músics com Antoni Noguera mateix, E. López Chavarri, el pare Eustaquio Uriarte i el músic, compositor i musicòleg Felip Pedrell elogiaren fervorosament la tasca de la Capella de Manacor.

També la vinguda de l'Orfeó Català a Mallorca va afavorir la creació de l'Orfeó Mallorquí l'any 1899,³⁷ l'Orfeó de la Protectora el 1899 i l'Orfeó Mercantil l'any 1900, els dos primers, units a societats d'assistència social de Palma.

Si ens hi fixam, podem veure la trajectòria tan interessant d'aquesta primera Festa de la Música Mallorquina, perquè és una prova de l'interès que ja hi havia pel fet musical mallorquí i tot el que comporta aquest fet, és a dir: l'existència d'un fervorós nacionalisme mallorquí, en aquest cas des del punt de vista coral, però que, en aquest certamen, implicava tot tipus de composició, fins i tot cançons de creació nova amb acompanyament de piano. De fet, hi havia un jurat que estava format per mallorquins i catalans, la qual cosa demostra la unió entre el moviment coral català i la influència i germanor cap al mallorquí: el director de l'Orfeó Mallorquí, Sebastià Ramis, l'il·lustre pianista Miquel Capllonch, Lluís Millet, que era el director de l'Orfeó Català, Eugeni Aguiló i Lamote de Grignon. Cal destacar el premi ofert per la Societat Musical La Filharmònica en aquest festival, que va guanyar Baltasar Samper. Més tard, l'Orfeó Mallorquí, durant la Guerra Civil, va deixar de dur a terme les seves activitats, que ja no continuaria, i així va desaparèixer.³⁸

De l'altre orfeó (Orfeó Mercantil), creat l'any 1900 i format per dependents de comerç que integraven la Unió Protectora Mercantil, en sabem poca cosa, i això fa suposar que va durar poc temps.³⁹

La Capella Clàssica fou creada l'any 1932 pel destacat músic i compositor mossèn Joan Maria Thomàs i Sabater. Joan Maria Thomàs era un excel·lent organista que, segons comentaris, va introduir la música organística de Johann Sebastian Bach a Mallorca per primera vegada.⁴⁰ Aquest fet és important dins el món d'aquest instrument, ja que a Mallorca no havia arribat

36. Joan Parets i Serra. *GEM*, vol. 12. Orfeons a Mallorca (1866-1936), pàg. 107 i 108.

37. *Diccionari Enciclopèdic PROA*, vol. 10. Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1995, pàg. 800.

38. Aviñoa, Xosé. *Història de la Música Catalana, València i Balear, vol. IV, Del Modernisme a la Guerra Civil*. Barcelona, Edicions 62, 2000, pàg. 185 i 186.

39. *Ibidem*, pàg. 185.

40. Company i Florit, Joan. «Joan M. Thomàs»; a: Estelrich i Massutí, Pere; Moll i Marquès, Joan: *Tres músics mallorquins: Antoni Torrandell, Joan M. Thomàs i Antoni Matheu*. Palma, Conselleria d'Educació i Cultura del Govern Balear, 1985, pàg. 82.

encara la música d'orgue del pare de l'orgue (Johann S. Bach), a causa, en bona part, del fet que els instruments històrics de què disposàvem en aquestes dates no permetien la interpretació de la música organística de Bach. Segons el mateix fundador i director, la Capella Clàssica de Mallorca fou creada com una continuació i herència artística de la Capella de Noguera i Pont, és a dir, de la Capella de Manacor. El 5 de maig de 1932, Joan Maria Thomàs i Sabater presenta a la Cartoixa de Valldemosa la Capella Clàssica de Mallorca «recollint i estilitzant l'herència artística de la Capella de Manacor», i en el marc del Segon Festival Chopin fa el primer concert, amb la participació del pianista Arthur Rubinstein.⁴¹ Tal com diu Joan Company al llibre ja esmentat *Tres músics mallorquins: Antoni Torrandell, Joan M. Thomàs i Antoni Matheu*, els components de la Capella Clàssica eren gent jove, entre ells hi havia estudiants de magisteri encoratjats per la seva professora de Música de l'Escola Normal, Marina Fernández, ja anomenada anteriorment, a més d'un quartet vocal i amics i familiars de Thomàs.

El 25 de desembre, amb la presidència del mestre Manuel de Falla, són reinaugurades les Festes Nadalenques de la Sibila a la reial capella del palau de l'Almudaina per la Capella Clàssica de Mallorca. En aquell hivern en què Manuel de Falla era a Mallorca, estrenà al Festival Chopin la versió definitiva de la *Balada de Mallorca*, que fou inspirada per la *Balada en Fa major, op. 38*, de Chopin, amb lletra de Jacint Verdaguer, i que l'autor, Falla, dedicà a la Capella Clàssica de Mallorca.

El 22 de març de l'any 1936 (any en què va esclatar la Guerra Civil espanyola), la Capella, al mateix palau de l'Almudaina, fa un concert titulat: *Compositors mallorquins del segle XIX*, amb les col·laboracions al piano de Jaume Mas i Porcel, i a l'orgue de Joan Maria Thomàs i Sabater. El següent mes d'abril, el dia 2, la Capella, també al palau de l'Almudaina, tributa un homenatge «A la memòria del Mestre Miquel Capllonch (1861-1935)», amb les col·laboracions dels professors del Conservatori Rafel Vich, organista, Teresa Bover, Jaume Roig i Jaume Mas Porcel, pianistes.

Es crearen nombrosos orfeons a Mallorca a partir de 1900, fet que demostra la força del moviment coral iniciat a l'illa al darrer terç del segle XIX.⁴²

Creiem indispensable fer referència a tres corals importants i representatives de Mallorca pel que fa a música religiosa, ens referim a la Schola Cantorum del Seminari, la Schola Lucana i l'Escolania de Lluc, i la Coral de la Porciúncula (Capella Seràfica de la Porciúncula), on va cantar Antoni Martorell.

La Schola Cantorum del Seminari Conciliar de Sant Pere de Mallorca la va crear el dia 12 de setembre de l'any 1909 el bisbe Pere Joan Campins.⁴³ El primer director fou mossèn Antoni

41. *Ibidem*, pàg. 100.

42. A continuació podem esmentar una llista d'aquests orfeons, amb l'any de creació. 1900: Orfeó Mercantil de Palma ja esmentat, Orfeó Republicà Solleric i Capella de Binissalem; 1902: Societat Coral Orfeó Inquer; 1903: Orfeó del Convent de Manacor, Capella Tortell de Muro; 1904: Nova Capella de la Seu; 1905: Capella de Santa Cecília; 1907: Capella Musical Nostra Senyora de la Salut; 1909: Schola Cantorum del Seminari; 1917: Orfeó del Cercle Recreatiu de Felanitx; 1918: Orfeó de Sant Joan; 1919: Orfeó de la Casa del Poble de Palma; 1920: Orfeó Republicà de Pollença, Orfeó l'Harpa d'Inca; 1922: Orfeó Pare Aulí de Felanitx, Orfeó Republicà del Cinquè Districte de Palma; 1923: Orfeó de Sineu; 1927: Orfeó d'Alaró; 1929: Orfeó de Deià; 1931: Orfeó Republicà Federal del Tercer Districte de Palma, Orfeó del Mont de Pietat de s'Arraval de Santa Catalina; 1932: Capella Clàssica de Mallorca; 1935: Orfeó Proletari de la Casa del Poble; 1936: Orfeó Proletari de Llucmajor, Orfeó Llucmajorer, Orfeó Noguera de Sòller, Orfeó Artanenc Minerva, Orfeó Lul-lià, Cor del Cercle d'Obrers Catòlics de Santa Catalina de Palma, Orfeó de la Joventut Socialista de Palma, El Lirio Rojo (orfeó del Centre Obrer de sa Vileta). Joan Parets i Serra. *GEM*, vol. 12, pàg. 107 i 108.

43. *Boletín Oficial del Obispado de Mallorca*, 49, 1901, pàg. 117.

Sancho Nebot (1909-15), al qual va seguir mossèn Bartomeu Nigorra Barceló (1915-48), i a aquest, mossèn Bernat Julià Rosselló (1948-73) —també fou mestre de capella de la Seu— i finalment la va dirigir, a partir de 1973, mossèn Miquel Pons Melià (avui mestre de capella de la Seu). Un any després de la seva fundació (1910), la Schola Cantorum va anar en peregrinació a Roma i va cantar davant el papa Pius X la pregària «Oremus pro Pontifice». La coral estava composta per seminaristes del Seminari Major (veus greus) i del Seminari Menor (nins i, per tant, veus blanques) i com era habitual, i també era un dels objectius per la qual fou creada, com hem vist, solemnitzava les festes de la Seu de Mallorca, a més de les funcions litúrgiques del Seminari, tenint en compte que funcionava moltes vegades com a dos cors independents, sobretot pel que fa a certes funcions litúrgiques on participava solament el Seminari Major; per aquest motiu interpretava el cant gregorià i en va fer una gran difusió per tot Mallorca. Amb motiu de la campanya «Pro Seminari Nou» va cantar quasi per tots els pobles de Mallorca. El rector Bartomeu Pascual, qui després seria bisbe de Menorca, va aconseguir que un nombre de compositors importants dedicassin algunes obres al Seminari. Entre aquests compositors hi ha: el català Domingo Mas i Serracant, el pollencí Miquel Capllonch, el català Lluís Millet, el pare Miquel Ollers, mossèn Bernat Julià, que, com hem vist, en fou director, i també el pare Antoni Martorell. La Schola Cantorum es va dissoldre l'any 1973.⁴⁴

L'Escolania dels Blauets Lluc i la Schola Lucana del santuari de Lluc. Hem de distingir l'una de l'altra, encara que ambdues es complementaven quan coexistien. L'Escolania dels Blauets de Lluc és la vertadera institució coral més antiga de Mallorca i una de les més antigues d'Europa. La Schola Lucana es va crear pròpiament quan els seminaristes de la Congregació dels Sagrats Cors pujaren a continuar els estudis al santuari, aleshores aquests seminaristes, que formaven part del Seminari Major, i com a Schola (veus greus), interpretaven fonamentalment el cant gregorià en les seves funcions litúrgiques, tal com passava al Seminari Diocesà de Mallorca. En canvi, quan s'ajuntaven amb les veus blanques dels nins blauets, es formava un cor de veus mixtes per solemnitzar les festes i cantar diàriament a la litúrgia del monestir de Lluc. Aquesta Schola Lucana, que així es deia, fou fundada l'any 1941 al monestir de Lluc pel pare Miquel Ollers Fullana i va incorporar al seu repertori obres per a veus mixtes clàssiques i modernes. Durant els primers anys de la dècada de 1950, féu concerts radiofònics per Nadal i per Pasqua. En foren directors Miquel Ollers Fullana (1941-57), Pere Matas Bover (1957-59), Jaume Palou Sabater (1959-63), Rafel Juan Mestre (1963-67) i Jaume Palou Sabater (1967-68). Hi varen col·laborar altres músics mallorquins com Rafel Vich Bennàssar o Bartomeu Ballester Monserrat, i el basc Luis Urteaga Iturrioz. L'any 1968 es va dissoldre per mor del trasllat del Seminari Major de la Congregació dels Missioners dels Sagrats Cors a Madrid. Els directors d'aquesta Schola Lucana també evidentment ho foren alhora de l'Escolania de Lluc.⁴⁵

Tornant a l'Escolania, aquesta fou creada per cantar i donar culte en representació de Mallorca a la Mare de Déu de Lluc al santuari del mateix nom, on residien permanentment els escolans, i encara avui segueixen fent-ho. Les primeres notícies de la fundació del priorat de Lluc daten de l'any 1456.

Serà el 1531, en temps del prior Gabriel Vaquer, quan se'n posen les bases jurídiques, amb la butlla *Pastoralis officii*, del papa Climent VII.⁴⁶ Així, es fixà un nombre de sis blauets, a imitació

---

44. *Música del Seminari: Seminari Conciliar de Mallorca—III Centenari (1700-2000)*. Palma, Seminari Diocesà de Mallorca, 1999, presentació. I vegeu també *GEM*, vol. 16, pàg. 46.

45. CM (Joan Parets) / Ri J (Ricard Janer). *GEM*, vol. 16, pàg. 46 i 47.

46. Juan Mestre, Rafel. *Hojas de Lluc*, núm. 16. Lluc, 1980.

del que succeïa al monestir de Montserrat a Catalunya. Els bisbes Diego de Arnedo (1563-70) i Joan Vic i Manrique (1578-90), amb les seves visites al santuari, varen consolidar l'Escolania com a institució. Al segle XVII es reformà l'edifici dels escolars, i l'Escolania va créixer en nombre i també en qualitat de les veus i de la interpretació.

Entre els blauets compositors o intèrprets al segle XIX podem trobar, entre d'altres, Martí Solivelles, Guillem Amengual, Joan Albertí Arbona, Sebastià Parets i Joaquim Sastre Vanrell. L'any 1891 es féu càrrec del santuari la Congregació dels Missioners dels Sagrats Cors, fundada pel pare Joaquim Rosselló, i fou nomenat director de l'Escolania el pare Gabriel Miralles i Pocoví (1855-1940), que en fou director des de 1891 a 1913. També va compondre algunes obres que encara avui són cantades per l'Escolania, i el nivell de l'Escolania va pujar notòriament. Era natural de Montuïri i cofundador, juntament amb l'esmentat pare Joaquim Rosselló.

Varen continuar altres directors com el pare Miquel Cerdà i Cabanelles (1913-25); el pare Francesc Reynés i Solivellas (1925-28); el pare Josep Nicolau i Ramis (1928-34); el pare Josep Amengual i Mayrata (1934-42); el pare Miquel Ollers i Fullana (1942-57); el pare Pere Joan Matas i Bover (1957-59); el pare Jaume Palou i Sabater (1959-63); el pare Rafel Juan i Mestre (1963-67); i a partir de l'any 1967 va tornar a dirigir l'Escolania el pare Jaume Palou, que ja ho havia fet abans, després de perfeccionar els estudis musicals, sobretot composició i orgue, a Roma, on obtingué els títols respectius que ho acrediten. El pare Jaume Palou era antic blauet i fou el director musical que més anys treballà al capdavant de l'Escolania (de 1967 a 1993) des que els pares de la Congregació dels Sagrats Cors es varen fer càrrec del santuari el 1891. Amb ell l'Escolania adquirí prestigi no tan sols a Mallorca, on feren concerts pertot arreu, sinó també nacionalment i internacionalment, ja que l'Escolania fou convidada a cantar en molts d'indrets de la Península. Trobam com a més fets més representatius la participació al Festival de Música Antiga d'Elx, i les visites a Madrid, al monestir de Montserrat, etc. També actuaren a l'estranger, com a la Catedral de Westminster (Anglaterra) l'any 1971, el Festival de la Unicef celebrat a Ronda (Màlaga) el 1979, i el Festival Internacional de Teatre de Nancy (França).

A tots els concerts, a més de portar al repertori cançons religioses de polifonia i de música culta, també donaven a conèixer el repertori tradicional religiós del santuari, com també, en música profana, les cançons populars de les nostres illes.⁴⁷ Amb aquest director foren organistes del santuari de Lluç els estudiants de teologia Vicenç Juan i Rubí (n. 1945), Miquel Muñoz Peñalver (n. 1947), Pedro Jesús Ripero Urra (n. 1947) i Lorenzo Andrinal, després, a partir de l'any 1973 i fins al 1974, Arnau Reynés, qui també ho seria entre els anys 1994 i 2002. Però a partir de 1974 fins a 1994 ho tornarien a ser Vicenç Juan i Rubí i Guillem Bauzá. Fruit d'aquests anys (des de 1961) és la mostra de gravacions fetes per l'Escolania: 4 LP, 24 *singles* i nombrosos CD. L'any 1993 assumí la direcció de l'Escolania un seglar, com feia molts d'anys que no havia succeït (des d'abans de 1891, quan entrà al santuari la Congregació dels Missioners dels Sagrats Cors), aquest director fou Baltasar Bibiloni i Llabrés, que ocupà el càrrec fins a l'any 2001,⁴⁸ i a partir de llavors fins a l'actualitat és el responsable de la música de l'Escolania un altre seglar, Ricard Terrades i Calafell, i l'organista és Rafel Riera.

La Coral de la Porciúncula, anomenada Capella Seràfica de la Porciúncula, fou fundada l'any 1934 pel franciscà Rafel Ginard Amorós com a cor per solemnitzar les festes religioses del

47. GS (Gabriel Seguí). *GEM*, vol. 5. Pàg. 25-27. Vegeu també Juan Mestre, Rafel. *Hojas de Lluç*, núm. 14 i 15. Lluç, 1980.

48. Amb el director Baltasar Bibiloni, l'Escolania va dur a terme nombroses gravacions i concerts, la qual cosa demostra la gran qualitat de les veus, com també la interpretació musical.

convent de la Porciúncula (TOR), a s'Arenal, i també de Sant Francesc de Palma. A semblança de la Schola Cantorum del Seminari Diocesà i també de la Schola Lucana i l'Escolania de Lluc, estava formada per les veus blanques dels nins (estudiants del Seminari Menor) i per les veus greus dels seminaristes del Seminari Major de l'orde dels Frares Franciscans (TOR) de Mallorca. Aquesta coral estava assessorada per músics de categoria, com Joan Maria Thomàs i Rafel Vich. El seu últim director fou Jaume Genovart Font.⁴⁹ D'aquesta coral, ubicada a la Porciúncula, en va sortir cap a l'any 1965 el grup musical anomenat "Los Cuatro de Asís", que varen gravar alguns *singles* que es popularitzaren pertot arreu. Els membres eren: Antoni Mulet, Francesc Escanelles, Joaquim Tébar i Adolfo Pérez. També paral·lelament a la coral es va fundar una orquestra que acompanyava la coral i també feia concerts tota sola.

Posteriorment a la Capella Clàssica de Mallorca i com a continuació d'aquesta, Bernat Julià i Rosselló (n. 1922), músic i compositor, mestre de capella de la Seu, fundà la Capella Mallorquina l'any 1966. La Capella Mallorquina ha continuat la tasca divulgadora del cant coral arreu, encara que podríem dir que no ha dut a terme amb tanta intensitat la divulgació de les composicions d'autors mallorquins com la Capella Clàssica i la Capella de Manacor. No obstant això, hem de dir que el seu treball i esforç l'han convertida en una de les millors corals, juntament amb la Coral Universitat de les Illes Balears i Studium, de Mallorca, i ha fet concerts sobretot a Europa, a més de la Xina, Cuba, els Estats Units... A partir de l'any 2002, Bernat Julià va deixar de ser-ne el director, i actualment ho és Felipe Moreno.⁵⁰

Creiem necessari esmentar alguns grups musicals que han ajudat a difondre el nostre patrimoni popular i folklòric, entre els quals el que sobresurt és Els Valldemossa. Aquesta agrupació va sorgir cap a l'any 1959 amb el nom de Los Existencialistas de Valldemossa, i a partir de 1960 varen passar a anomenar-se Els Valldemossa. Fou membre del grup entre els anys 1964 i 1970 la cantant i actriu Margaluz, i a partir de 1970 va entrar al grup Genia Tobin. El 1978 s'hi afegí Miquel Brunet Estarellas. A més, hi varen col·laborar també Ramon Farran, Jorge Canci, Paco Ballinas, Joan Bibiloni, Pep Milán, Fernando González i Daniel Lagarde, entre d'altres. Però sens dubte el més important d'aquest grup musical és la seva dedicació a la difusió de la cançó popular en general i d'una manera especial la cançó mallorquina, sense oblidar altres estils musicals que també han tractat. Mostra de tota aquesta trajectòria és la col·lecció de discs i CD que han gravat.⁵¹ El pare dels germans que formaven el grup Els Valldemossa, Bartomeu Estaràs Lladó (1898-1984), fou un violinista autodidacte, i a principi dels anys 1920 va formar el grup musical Lamparillas i l'agrupació folklòrica Parado de Valldemossa, de la qual va ser el director, i treballà amb el guitarrista Bartomeu Calatayud en la recopilació, publicació i difusió de melodies populars que el 1934 enregistrà en dos discs.⁵²

b) Instrumentals: en primer lloc podem veure les orquestres que neixen i que també ho faran en dates posteriors, tenint en compte que la fundació d'aquestes orquestres, sobretot de cambra, implica un *feeling* constant amb l'educació musical a Mallorca, de tal manera que d'algun lloc sortien els músics que integraven aquestes agrupacions. Això vol dir que o bé hi havia algunes escoles o bé, com hem comentat abans, la gent aprenia música d'una manera privada i moltes vegades autodidacta. De totes maneres, les orquestres en general a tot l'Estat

49. CM (Joan Parets). *GEM*, vol. 3. Pàg. 114.

50. *GEM*, vol. 3. Pàg. 112.

51. CM (Joan Parets). *GEM*, vol. 18. Pàg. 25 i 26.

52. *GEM*, vol. 5. Pàg. 109.

espanyol es varen crear a principi del segle XX, i a Mallorca succeeix el mateix. Podem citar, doncs, les orquestres següents:

- Orquestra de Cambra Ciutat de Manacor (Manacor, 1976-87)
- Orquestra de Cambra de Guitarres de Mallorca (Palma, 1985)
- Orquestra de Cambra de Pollença (Pollença, 1970), fundada per Eugen Prokop (el nom original era Pollença Festival Strings). Va actuar al Festival de Pollença.
- Orquestra de Cambra de Sant Jaume (parròquia de Sant Jaume de Palma, 1944-72).
- Orquestra de Cambra Els Solistes de Mallorca, fundada per Agustí Aguiló Bordoy l'any 1983.
- Orquestra Filharmònica Balear, fundada per Josep Balaguer Vallès i Bartomeu Oliver Martí l'any 1942. Fou la primera entitat simfònica de les Balears.
- Orquestra de Cambra Pro-Art de Palma. Fundada també per Agustí Aguiló Bordoy l'any 1981. Va desaparèixer l'any 1983.
- Orquestra de Llevant. Fou fundada a Manacor amb el nom de Camerata Instrumental de Llevant pel músic Rafel Nadal i Nadal l'any 1990.
- Orquestra Simfònica de Balears Ciutat de Palma. Fou fundada a Palma amb el nom d'Orquestra Simfònica de Mallorca. Va ser creada per Josep Balaguer Vallès i Antoni Parietti, com una secció del Cercle de Belles Arts de Mallorca, i es presentà el 14 de gener de 1947 dirigida per Eak-tai Ahn. Va fer una gran tasca de difusió del gènere simfònic i va donar a conèixer, a més dels autors universals, els compositors mallorquins. L'any 1988 va ressorgir a través de la Fundació Pública de les Balears per a la Música a instàncies del Govern balear.⁵³

La banda és especialment utilitzada per tocar a l'aire lliure, per solemnitzar actes festius i populars, com també actes oficials on intervenen les autoritats. En l'actualitat, les escoles de música, que en general són municipals i depenen dels ajuntaments, segueixen alimentant els nous instrumentistes que toquen a les bandes mallorquines. Suposam que als altres indrets de tot l'Estat succeeix el mateix.

Un altre tipus d'agrupació relacionada amb les bandes són les bandes de cornetes i tambors, que es varen popularitzar a Mallorca per solemnitzar les festes populars, com la Banda de Tambors i Cornetes de Vilafranca, que provenia d'una banda sorgida en aquest poble l'any 1902 i la formaven 20 membres. Encara avui trobam moltes d'aquestes bandes de tambors i cornetes en molts de pobles. Als Països Catalans, l'any 1813 consta com la data de fundació de la primera banda de música.

---

53. CM (Joan Parets). *GEM*, vol. 12. Pàg. 121-123.

A Mallorca, poc temps després, l'any 1814-15, hi trobam la primera banda, que fou la de Sóller.⁵⁴ Al segle XX podem dir que quasi tots els pobles han tingut la seva orquestrina, rondalla o banda. Alguns pobles arribaren a tenir més d'una banda, com Lluçmajor, Campos i Porreres, entre d'altres. Així, Lluçmajor durant la dècada dels anys 1913-23 tenia cinc bandes.

La Guerra Civil l'any 1936 va dissoldre la gran majoria de bandes de Mallorca. L'única banda amb músics professionals que va aparèixer, molt posteriorment dins el segle XX, fou la Banda Municipal de Palma, que, com molt bé diu el seu nom, és municipal i està organitzada i patrocinada per l'Ajuntament de Palma, ja que els membres són músics professionals que han entrat a formar part de la banda per concurs oposició, de tal manera que tots ells són funcionaris de l'Ajuntament de Palma. Aquesta banda nasqué l'any 1966 per iniciativa del batlle Màxim Alomar Josa.⁵⁵

4. MÚSICS I COMPOSITORS

A Mallorca, afortunadament i a pesar de la dificultat de comunicació que tenim amb la resta del país, hi trobam un bon grapat de compositors representatius del nacionalisme, com hem comentat ja anteriorment, i d'altres d'un nacionalisme més universal. Autors com Antoni Noguera i Balaguer (1860-1904), Antoni Torrandell i Jaume (1881-1963), Baltasar Samper i Marquès (1888-1966), Miquel Capllonch i Rotger (1861-1935), fill il·lustre de Pollença i un dels compositors mallorquins que, com hem vist, juntament amb altres, s'establiren a l'estranger, ell ho va fer a Alemanya, on va publicar una sèrie d'obres per a piano. Entre d'altres trobam la famosa marxa pontifical per a orgue que va dedicar al bisbe Campins; també fou professor del conegut pianista Arthur Rubinstein,⁵⁶ concertista de fama mundial, que va fer un concert al Teatre Principal de Palma amb una gran assistència de públic (l'havia de fer a l'Associació de Cultura Musical, que era un local molt més petit),⁵⁷ Joan M. Thomàs i Sabater (1896-1966) (vegeu la seva biografia i un comentari més endavant), Jaume Mas i Porcel (1909-1993), Josep Massot i Planes (1876-1943), Josep Balaguer i Vallès (1869-1951), Bernat Salas i Seguí (1874-1932), organista de la Seu i compositor, Miquel Negre i Nadal (1884-1932), músic pianista, Matilde Colom i Marí (n. 1915), compositora, Antoni Pol i Juan (1875-1933), folklorista i músic, Rafel Vich i Bennàssar (1893-1945) organista de la Seu i compositor, Bartomeu Vich i Bennàsser (1862-1938), Andreu Gelabert i Cano (1873-1939), Antoni Josep Pont i Llodrà (1852-1931), compositor i folklorista..., i ja més recents: Miquel Ollers i Fullana (1906-1966), compositor i director de l'Escolania de Lluc, Rafel Juan i Mestre (1908-1989), compositor i director de l'Escolania de Lluc, Bartomeu Oliver i Martí (1895-1984), compositor que utilitza un llenguatge molt personal, Mas Porcel (1909-1993), compositor que va publicar bastants obres

54. A continuació anomenam la majoria de bandes de Mallorca amb l'any en què varen ser creades: Felanitx (1820-1823), Porreres, La Filharmònica (1856), Sineu (1856), Andratx (1857), Petra (1860), Manacor (1862-65), Pollença (1865), Calvià (1868), Montuïri (1882), Lluçmajor (1884), Inca (1885), Sant Llorenç (1889), Alcúdia (1892), Santa Maria del Camí (1897), i a final del segle XIX trobam les de Campos, Capdepera, Esporles, Inca, Selva... A Palma consten: la banda del Regimiento de Mallorca (1865), del Regimiento de la Reina (1865), la Municipal (1879), la del Regimiento de Tetuán (1880), La Palmesana (1894), La Aldeana (1894), la del Regimiento de Infantería Regional de Baleares nº 1 (1896), La Mallorquina (1889), etc. *GEM*, vol. 1. Pàg. 386-391. I també Thomàs i Sabater, Joan M. i Parets i Serra, Joan. *Breu història musical de les Illes Balears*. Palma, col·lecció Música núm. 1 (Consell de Mallorca), 1989, pàg. 15 i 16.

55. Estelrich i Massutí, Pere. *La Banda Municipal de Palma: 25 anys*. Palma, Ajuntament de Palma, 1991, pàg. 15.

56. Recordam aquí, com hem vist, que l'any 1932 tornarà a fer un concert amb motiu del segon Festival Chopin, organitzat i dirigit per Joan M. Thomàs.

57. Parets i Serra, Joan. «Cronologia musical de Mallorca 1930-1939. Apunts per a una història de la música de Mallorca». Randa, 15. Llengua i Cultura de Mallorca i de Florida.

de caire popular o basades en la música popular autòctona, Antoni Matheu i Mulet (1933-1984), organista i compositor, Jaume Palou i Sabater (1922-2002), organista, compositor i director de l'Escolania de Lluc, Antoni Mulet (1943), Romà Alís (1931), Antoni Caimari (1943), fundador d'ACA,⁵⁸ Antoni Martorell i Bernat Julià, a més de Xavier Carbonell, Artigues, Prohens..., configuren el que hem anomenat l'escola de música mallorquina.⁵⁹ És veritat que uns més que els altres han tengut una dedicació i composició musical més profunda, i d'altres s'han dedicat exclusivament a un instrument, com és el cas, per exemple, dels pianistes i professors Francesc Capllonch i Miteau (pianista i fill de Miquel Capllonch i Rotger), Jaume Roig, Joan Moll..., però tots ells d'una manera o altra han inclòs dins la seva trajectòria professional l'estimació per la nostra música tradicional i popular. Antoni Noguera i Balaguer fou el pare del nostre nacionalisme musical (com ja hem vist) i, per tant, gran entusiasta i investigador del nostre folklore musical. Músic, compositor i musicòleg, va néixer a Ciutat de Mallorca l'any 1858 i morí el 1904. Fou, a més de músic, compositor i musicògraf, crític musical. El seu pare era Honorat Noguera i Aulí (1822-1890), molt conegut per la composició d'una cançó de bressol mallorquina que ha esdevingut popular al llarg dels anys i que és l'exemple clar que una cançó creada per un autor conegut, el poble l'ha feta seva i, consegüentment, es pot parlar ja d'una cançó popular: «Vou, verí, vou». Fou alumne, com hem dit, de Guillem Massot i gran amic i seguidor de Felip Pedrell, a més d'alumne. És el primer estudiós del nostre folklore musical, i com a conseqüència de l'amistat amb Pedrell, va col·laborar, a través de la seva recol·lecció i investigació de la nostra cançó popular, amb el cançoner d'aquest, participant-hi amb les nostres cançons. Part del resultat de la seva recerca es troba publicada a *Memoria sobre cantos, bailes y tocatas populares de la isla de Mallorca*,⁶⁰ que fou premiat a Barcelona l'any 1893. Fou cofundador, com ja hem vist, de la Capella de Manacor l'any 1887 juntament amb mossèn Antoni Pont, i com a crític musical els seus treballs estan recollits en un volum titulat *Ensayos de crítica musical*, publicat l'any 1908.⁶¹ Va publicar la *Misa de coro* del seu oncle Joan Aulí, precedida d'un comentari biogràfic, i com a compositor trobam els següents títols: «La Balanguera» o «Fill d'ànima», basat en un poema de Joan Alcover. També va musicar un poema de Gabriel Alomar i Villalonga: «La sesta». De Miquel del Sants Oliver va posar música a «Hivernenca» i «Himne de la Capella de Manacor». A més de tot això, féu transcripcions i arranjaments de cançons populars i creà composicions basades en danses i melodies populars. Per a piano va escriure una sèrie de suites: *Mé lodies Populaires Espagnoles, Îles Baléares*, i *Trois danses sur des airs populaires de l'île de Majorque*, que inclou «Festa».⁶²

Un altre dels músics i compositors que cal comentar és Baltasar Samper i Marquès, nascut a Palma l'any 1888 i mort a Mèxic l'any 1966. El músic Samper va alternar el seu treball entre la música i la musicologia. Com a compositor va formar part del grup de compositors catalans anomenat Grup dels Vuit: Mompou, Gerhard, Lamote-Grignon, Grau, Toldrà, Blancafort i Sibert-Camins. Per mor de la Guerra Civil va estar primer a França i després es va exiliar a Mèxic,

58. Àrea de Creació Acústica que divulga principalment la música contemporània.

59. Aviñoa, Xosé. *Història de la Música Catalana, Valenciana i Balear, vol. IV, Del Modernisme a la Guerra Civil*. Barcelona, Edicions 62, 2000, pàg. 250-253, i també Cureses, Marta, «La creació musical. Escoles i tendències». Volum V, De la postguerra als nostres dies, pàg. 246-250, a més, vegeu també Parets, Joan; Estelrich, Pere i Massot, Biel. *Compositors de les Illes Balears*. Pollença, El Gall Editor, 2000.

60. Noguera, Antoni. *Memoria sobre cantos, bailes y tocatas populares de la isla de Mallorca*. Barcelona, Tipografia de Víctor Berdós i Feliu, 1893.

61. Noguera, Antoni. *Ensayos de crítica musical*. Palma, J. Tous, 1908.

62. Parets i Serra, Joan. «Antoni Noguera, obres i bibliografia». *Revista Madrigal*, núm. 1 (VIU, 1983). També Company, Joan, a la mateixa revista «Antoni Noguera». Vegeu GEM, vol. 11. Pàg. 375 i 376. Vegeu (RPC, Bover-Parets, Bibliografia). Alcover, Joan. BSAL, 16, 1916, pàg. 120-123. També Parets, Joan; Estelrich, Pere i Massot, Biel. *Compositors de les Illes Balears*. Pollença, El Gall Editor, 2000, pàg. 120 i 121.

però les obres més importants les va compondre a Mallorca i a Barcelona: *Concert per a piano i orquestra*, *Variacions per a piano* i sobretot la suite simfònica *Cançons i danses de l'illa de Mallorca*, que fou interpretada al Festival Chopin (festes oficials) el maig de l'any 1931; el primer dia de juny del mateix any a la Sala Mozart de Barcelona, hi va haver la primera actuació de CIC - Compositors Independents de Catalunya i, amb l'organització de l'Associació de Música da Camera, secció: Audicions Íntimes, Baltasar Samper va estrenar «Ritual de pagesia» per a piano i «Cançó de taverna» per a cant i piano, amb lletra de Josep Maria de Sagarra. Aquesta mateixa obra, «Ritual de pagesia», es va interpretar a Mallorca el desembre de l'any 1935 i fou transformada per l'autor en una obra per a orquestra i piano i estrenada. Com a teòric de la música, Samper va col·laborar habitualment a *La Publicidad*, *Mirador* i a Ràdio Associació de Catalunya. Ja a l'exili a Mèxic, va realitzar investigacions musicològiques a l'Institut de Belles Arts de Mèxic d'una manera rigorosa i científica. Fou amic de Joan Maria Thomàs i també del mestre Ramon Morey, que col·laborà amb ell en les tasques de l'estudi etnomusicològic de la nostra cançó popular, tal com ell mateix descriu al seu llibre *Estudis sobre la cançó popular*.⁶³

La Guerra Civil el va obligar a exiliar-se, i el 1939 es va refugiar a França. Després la Segona Guerra Mundial el va obligar a traslladar-se a Mèxic l'any 1942, i d'allà ja no tornaria. Va formar una família nova i es va casar amb la seva antiga alumna de piano Dolors Porta, mallorquina i col·laboradora com ell de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya.⁶⁴ Un dels treballs més importants de la seva vida és la faceta d'investigador i musicòleg, en aquest sentit ja hem comentat que va formar part de l'Obra del Cançoner de Catalunya i en fou membre actiu, treballant juntament amb Ramon Morey, ja esmentat; així el 2 de febrer de 1924, segons el Dietari de l'Obra, fou «feta la presentació dels nous treballadors, que són: En Baltasar Samper, crític musical de *La Publicitat* i en Josep M. Casa, de les Oficines Lexicogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans».⁶⁵ Ell mateix ens parla en aquest llibre de les «Normas generales para la recopilación de canciones», a més de les missions d'investigació com a feina de camp del cançoner català.

Abans de començar la col·laboració al cançoner català, el 18 de maig de 1923, el seu amic Miquel Ferrà (bibliotecari a la Universitat i director de la Residència d'Estudiants de Barcelona), escrivia a la poetessa Maria-Antònia Salvà per explicar-li que havia estat amb Baltasar Samper als Pirineus, a Castellar de n'Huch (*sic*) a cercar cançons. Allà varen trobar una variant de la cançó «A la ciutat de Nàpols». A més, fa ressaltar en aquesta carta que han trobat un vertader agre allà dalt.⁶⁶ Continua Josep Massot relatant que el dia 1 d'agost de 1924 Samper i Ferrà signaven a Barcelona l'Ordenació de missions del Cançoner Popular de Catalunya. Aquestes missions seran trameses per les contrades catalanes per a la recol·lecció de cançons populars, i seran regides per les següents «ordinacions»: en primer lloc, «La tasca de la Missió enclourà: a) la tonada musical, b) la lletra, c) els complements folklòrics de cada cas, i en casos determinats, a més: d) la impressió fonogràfica de la cançó, e) la fotografia dels cantaires».⁶⁷

63. «Haviem arribat amb el meu bon company Ramon Morey a Manacor i, començada la tasca de recollida de cançons, que se'ns presentava ben profitosa...», Samper, Baltasar. *Estudis sobre la cançó popular*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1994, pàg. 31.

64. *Ibidem* (introducció de Josep Massot), pàg. 6.

65. *Ibidem* (introducció de Josep Massot), pàg. 7.

66. *Ibidem* (introducció de Josep Massot), pàg. 12.

67. *Ibidem* (introducció de Josep Massot), pàg. 13.

Baltasar Samper va conèixer Antoni Noguera, el primer folklorista com ell l'anomena; posteriorment també va conèixer el mestre Felip Pedrell estant ja a Barcelona, i amb ell es va tornar a repetir la memòria d'Antoni Noguera que, com sabem, havia estat col·laborador de Felip Pedrell al seu Cançoner d'Espanya. A Barcelona va col·laborar amb el mestre Granados, que havia estat el seu guia en els estudis de piano, com Baltasar Samper expressa personalment.⁶⁸

Joan M. Thomàs és un dels músics que hem cregut important fer ressaltar per la seva composició. Va néixer a Palma el dia 7 de desembre de 1886. Estant en el seminari, i per indicació del bisbe Campins, va anar cada setmana a Barcelona per estudiar orgue, harmonia i contrapunt, i també música religiosa amb un dels compositors catalans importants d'aquella època, Joaquim Mas i Serracant. A 17 anys era organista auxiliar de la Catedral de Mallorca. Més tard va estudiar orgue a París amb Jean Huré, musicòleg i organista de Sant Agustí de París. El 1922 inicià la seva tasca com a crític i comentarista musical, col·laborant amb importants revistes espanyoles i de l'estranger com: *Ritmo*, *Tesoro Sacro Musical*, *Música Sacro-Hispana* de Madrid; *Revista Musical Catalana*, *Revista Parroquial de Música Sagrada* de Barcelona, *The Chesterian*, *The Organ*, *Musical Opinion* de Londres, *La Revue Musicale* de París, *Melos* de Berlín, *Muzyka* de Varsòvia, *The Musical Digest* i *Musical Courier* de Nova York... i també col·laborà en la redacció del *Diccionario de la música* de l'editorial Labor, on va fer una aportació important sobre la música a les Balears. Com a escriptor va firmar el llibre *Manuel de Falla en la isla*, editat per Sa Nostra (Caixa de Balears) a Palma el 1996.

Va crear diverses associacions, entre les quals sobresurten l'Associació de Cultura Musical, que depenia de Madrid, des d'on enviaven concertistes a totes les delegacions; l'Associació Bach per a la Música Antiga i Contemporània l'any 1926, amb l'objectiu de donar a conèixer i divulgar l'obra musical antiga i contemporània, però en realitat va donar a conèixer tot tipus de música, incidint sobretot en els compositors contemporanis (Debussy, Ravel, Stravinsky...); per commemorar el gran pianista que va viure a Valldemossa Fryderyk Chopin, va fundar l'any 1930 el Comitè pro Chopin a Mallorca, del qual fou el director, i organitzava anualment el Festival Chopin. Aquests festivals foren molt importants a Mallorca, perquè cada any hi participaven grans concertistes i, a més, era una manera de donar a conèixer el món musical mallorquí, així podem trobar mostres importants de les composicions d'autors mallorquins. Entre d'altres fites d'aquest Festival Chopin podem dir que entre el 16 i el 18 de maig de l'any 1931 es va interpretar la suite simfònica *Cançons i danses de l'illa de Mallorca* de Baltasar Samper i Marquès; al festival de l'any següent (4 de maig de 1932) va inaugurar el Festival Chopin al Teatre Principal el pianista Arthur Rubinstein. El mateix any va deixar de ser el representant de Catalunya a l'Anuari i publicacions del *Musical Digest* de Nova York (1925-1930).⁶⁹ Com a concertista d'orgue va actuar a València, París, Barcelona..., i fou organista de 1929 a 1931 de Domus Artis: va oferir a Mallorca les primeres audicions d'orgue de J. S. Bach, a la Catedral de Mallorca. També va interpretar el gran mestre alemany J. S. Bach, que per primera vegada s'escoltava a l'illa, com hem dit.

Igualment va donar a conèixer altres compositors d'orgue com Cèsar Frank i F. Mendelssohn. Però la seva gran obra va ser la fundació de la Capella Clàssica de Mallorca l'any 1931. L'any 1934 era professor interí del Conservatori de Música i Declamació de les Balears de les assignatures Solfeig, Harmonia i Nocions de Cant, i un any més tard, quan aquest conservatori

68. *Ibidem*, pàg. 30.

69. Parets, Joan. «Cronologia musical de Mallorca 1930-1939. Apunts per a una història de la música de Mallorca». *Randa*, 15. Llengua i Cultura de Mallorca i de Florida. 1934.

fou creat pel Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts, hi entrà com a professor permanent amb classes d'Estètica i Història de la Música, i arribà a ser director d'aquest centre quan va morir Antoni Sancho. També l'any 1936, al mes d'abril, va presentar una comunicació al III Congrés de la SIM (Societat Internacional de Musicologia), celebrat a Barcelona conjuntament amb el XIV Congrés de la SIMC (Societat Internacional de Música Contemporània). En aquest congrés, la presentació de la comunicació era dins la secció d'orgue, i es titulava: «Jordi Bosch, le plus grand facteur espagnol d'orgues du XVIIIème siècle».⁷⁰ En els premis Ciudad de Palma de 1961, Thomàs va aconseguir el premi Antonio Noguera de Música, amb la composició titulada «Jovellanos en Bellver», que forma part d'un dels moviments de la seva àmplia obra musical per als Festivals de Bellver que ell va crear (1953-1956). Per Decret del Ministeri d'Educació i Ciència amb data del primer d'abril de 1966, Thomàs ingressà a l'Orden Civil de Alfonso el Sabio, «con la categoría de Encomienda con Placa».⁷¹ Abans, l'any 1932, havia ingressat com a acadèmic numerari a l'Acadèmia Provincial de Belles Arts de Sant Sebastià de Palma.

Com a compositor el seu estil és una mescla d'impressionisme, neoromanticisme i nacionalisme, tenint en compte la influència dels músics contemporanis dels quals ell degué estudiar i conèixer l'obra: Bela Bartok, Paul Hindemith, Olivier Messiaen. Podem veure la influència de la música popular en la seva obra, així, per exemple trobam l'obra instrumental composta el mes de desembre de 1936 «Bolero del diablo» i que segons el manuscrit es deia «Bolero bárbaro», que és una virtuosa obra pianística on desenvolupa el tema del bolero mallorquí. No podem oblidar, com ja hem comentat parlant de la vida de Falla, la seva amistat amb aquest gran músic espanyol, al qual ell va dedicar el llibre *Falla en la isla* ja esmentat. A l'obra *Mensaje a Falla*, Thomàs fa un homenatge al seu amic, en una obra lànguida i expressiva amb les idees musicals sobre el tema popular mallorquí de «Sa ximbomba».

L'obra organística mostra la gran imaginació del mestre Thomàs, i moltes vegades amb l'aroma de melodies populars. Però sens dubte les composicions corals són la major part de la seva obra, tenint en compte que ell fou el creador i director de la Capella, i aquesta li feia d'instrument per poder interpretar, entre d'altres, les seves pròpies obres. Es tracta fonamentalment d'obra religiosa, misses, harmonitzacions com «S'estrella de s'auga» de Tortell a 5 veus mixtes i «Tres cançons populars mallorquines»..., «Cantata brevis de Sancta Maria», «Partita Super Salve Regina»... formen part del gran repertori coral molt difícil i complex d'interpretar per les seves atrevides harmonies, a més de l'àmbit de les veus.

Podem dir sense por d'equivocar-nos que aquests dos darrers compositors esmentats, Baltasar Samper i Joan M. Thomàs, pertanyen al que anomenam segon nacionalisme musical, tal com afirma Joan Company.⁷²

5. LA MÚSICA A L'ESGLÉSIA

Distingirem en primer lloc la música que es feia a les esglésies de la Part Forana, al Seminari Diocesà (major i menor), a la Porciúncula (Seminari dels Franciscans a s'Arenal, Palma), al

70. Revista *Philharmonia*. Ciutat de Mallorca (3-4), vol. III, juny-juliol, 1936.

71. Arxiu personal de Joan M. Thomàs, cedit a la Universitat de les Illes Balears.

72. Company Florit, Joan. «Música». *Cent anys d'història de les Balears*. Palma, Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat de Balears, 1982, pàg. 211.

monestir (santuari) de Lluc, on hi havia seminari menor i seminari major i en darrer lloc a la Catedral de Mallorca (des de la creació del Seminari, s'encarregava de solemnitzar la música a la Catedral), malgrat això, a partir de la creació de la Capella Mallorquina de mossèn Bernat Julià l'any 1966,⁷³ aquesta també participava a la Seu a les grans solemnitats. També és cert que, a més de les corals esmentades, la gran majoria de les esglésies disposaven d'un cor parroquial, i molts es convertiren en corals federades. Així, en quasi cada poble hi trobam un grup de persones que, voluntàriament dirigides per algun músic del poble, acudia a l'església per participar en la coral parroquial; aquests cors o corals estaven formats per persones adultes (solament homes i nins, perquè les dones o al·lotes no tenien accés al cor de l'església); la seva funció era cantar a les festes litúrgiques de l'any: Nadal, Setmana Santa, el Corpus, etc., sense oblidar les misses pels difunts (anomenades funerals), a més de cantar cada diumenge a la missa solemne anomenada col·loquialment ofici, però el que principalment cantaven, sobretot els homes, era el cant gregorià —en llatí, naturalment—, preparant cada setmana (el dia abans, és a dir, el dissabte, o algun altre dia) els cants d'entrada, els salms... Serà a partir de l'any 1964 quan, amb el Concili Vaticà II, les al·lotes i dones podran pujar al cor de l'església i participar en el cor parroquial ajuntant-se als cors existents. Encara avui, podem trobar en molts d'indrets aquests cors parroquials. Però també l'organista feia una tasca important, ja que ajudava a solemnitzar totes aquestes funcions litúrgiques.

S'ha de tenir en compte que a principi de segle cada parròquia tenia el seu propi organista. A Petra (Mallorca), hi trobam per exemple el que anomenen i coneixen encara com «ses Quarterades de l'Orgue»; el d'aquest poble és un dels orgues més antics de Mallorca, ja que el 1577 es va fundar el benefici de l'orgue, amb la dotació corresponent que provenia de les quarterades abans esmentades, i permetia poder pagar aquesta figura indispensable en les celebracions litúrgiques.⁷⁴

Per tant, a les parròquies de principi de segle hi trobam: el rector, el vicari, l'escolà, el manxador, l'organista i el cor parroquial, amb el seu director (en el cas de la Catedral era el mestre de capella). El rector i el vicari rebien un sou oficial de l'Església, en canvi a l'escolà i l'organista els gratificava la pròpia parròquia. En general es tractava de persones que tenien el seu propi ofici, i que, a més, participaven a la parròquia amb aquests serveis. Podem trobar documents que ens revelen l'autenticitat del que comentam, i en moltes parròquies en aquesta època s'interpretaven misses a veus mixtes: eren molt conegudes les de Lorenzo Perossi, a més de la missa de difunts d'aquest mateix autor italià.

La missió del director (i moltes vegades organista), a més de dirigir el cor, també era ensenyar i preparar el cant gregorià que cantaven els homes i nins del cor parroquial. Quasi sempre es tractava de fer aprendre tots aquests cants que eren diferents per a cada diumenge de l'any: *introitus, gradualis, ofertorius, communitio, post-communitio, final*. Els cants ordinaris de la missa eren cantats per tot el poble conjuntament amb el cor parroquial i el/els celebrant/s, com per exemple la *Missa de Angelis*, els himnes *Pange Lingua*... A més de tot això, el responsable del cor era l'encarregat de cercar un nin o nina per ensenyar-li el cant de la Sibil·la i el de l'àngel, que són tradicionals a Mallorca a les matines de Nadal.

73. GEM, vol. 3. Pàg. 112.

74. Aquest benefici de l'orgue era usual treure'l, com en el cas de Petra, d'algunes terres, i altres vegades el pagava l'Ajuntament.

6. ORGUES I ORGANISTES

Ja hem comentat que cada poble a Mallorca disposava d'un organista i d'un cor parroquial, per aquest motiu podem deduir sense dubtes que quasi cada església de Mallorca disposa d'un orgue de tubs. Aquest precisament és el gran patrimoni artístic musical que ens ha donat a conèixer per tot Europa. Mallorca és el país del món que en quantitat i qualitat disposa d'un major nombre d'aquests instruments, vertaders eixos musicals d'aquests temples, ja que no era imaginable la litúrgia sense la música d'orgue.⁷⁵ A més, a les grans esglésies i catedrals, quin instrument era capaç d'omplir de sonoritat tot el recinte? L'orgue és el rei dels instruments, i l'anomenen així no per capritx, sinó per evidència. La composició de l'instrument s'ha anat ampliant al llarg de la història, i s'ha dotat d'una força sonora inigualable. Solament una orquestra de molts de músics era comparable a la sonoritat i majestuositat de l'orgue. Així Mallorca, al segle XIV, ja disposava dels primers instruments, que evidentment eren més petits, també perquè ocupaven un lloc més reduït; aquesta característica és específica d'aquest instrument, ja que cada un dels orgues està pensat per a l'espai que ha d'ocupar i ha d'omplir de so. Coneixem en part la introducció de l'orgue a Mallorca, i creiem interessant reproduir-la per donar una visió de la importància d'aquest instrument a les Illes Balears i en particular a Mallorca.⁷⁶ Un dels altres motius per justificar la comunicació sobre els orgues de les Balears presentada a Madrid pel qui subscriu, és que aquest instrument forma part de la història de la música a Mallorca i ha ajudat a la composició d'un bon grapat d'obres musicals al llarg de la nostra història per diversos compositors, entre ells el pare Antoni Martorell, que és organista, a més de compositor, mossèn Bernat Julià, el pare Jaume Palou, mossèn Joan M. Thomàs, mossèn Antoni Matheu...

Sabem que els bizantins varen introduir l'orgue a Europa al segle VIII; segons les darreres investigacions de J. M. Arrizabalaga, pareix que l'orgue va entrar a la península Ibèrica a través del califat de Còrdova. Tant els bizantins com els àrabs varen dominar Mallorca i, per tant, hi pogueren dur l'instrument, encara que no en tenim constància.

El primer orgue del qual tenim referència data de l'any 1313 i estava ubicat a la capella del palau de l'Almudaina. A la Seu ja ens consta un orgue l'any 1328, i a Pollença n'apareix un, propietat particular de mossèn Vicenç Ferrer, l'any 1391. Aquests orgues eren sempre positius. L'orgue gros tal com avui el coneixem comença amb l'orgue gòtic de la Seu de 1477. A partir d'aquesta data comença l'aparició massiva d'instruments.

A Mallorca trobam dos tipus d'orgues: el d'alguns teclats amb cadireta, ubicat en un costat de la nau sobre un portal o una capella baixa, i l'orgue de cor, amb un sol teclat i ubicat al centre de la barana.

El primer tipus presenta les característiques següents:

- L'orgue major sol tenir 2 flautats de 8'.⁷⁷

75. Tal com es fa encara actualment a la litúrgia luterana, en què l'organista és figura indispensable tal com ho és el celebrant.

76. Parets, Joan; Mulet, Antoni; Reynés, Pere i Reynés, Arnau. «Inventario de los órganos históricos y actuales de las Islas Baleares». *Actas del Primer Congreso de Órgano de España*. Ministerio de Cultura, Madrid, 1985.

77. Els nombres amb un apòstrof al costat que acompanyen els jocs fan referència als peus (mesura anglesa) d'alçada dels tubs, que segons aquesta alçada fan una nota o una altra, però fonamentades, les notes, en l'escala dels sons harmònics.

- Fraccionament del ple en múltiples registres o tiradors.
- Jocs de batalla afegits a final del segle XVIII o principi del XIX.
- Les cadiretes són de 4' fins a final del XVIII.
- El segon tipus té les característiques següents:
  - El flautat sol començar a la façana en F o G.
  - La llengüeteria es redueix a un sol joc de baixons-clarins afegit posteriorment per substituir les antigues regalies.
  - El teclat està situat a la part interior del cor.

Els teclats d'octava curta es construïren a Mallorca fins a final del segle XVIII, i es conserven encara en molts d'aquests instruments.

La partició castellana (entre c'/cs') s'introduí a Mallorca a la segona meitat del XVII i va continuar emprant-se fins a meitat del segle XIX.

Els orgueners mallorquins més representatius són:

Els de la família Caimari, especialment els germans Damià i Sebastià, que varen treballar a final del segle XVII i principi del XVIII.

Els de la família Bosch, especialment l'últim representant, Jordi Bosch (1739-1800), que construí l'orgue de la capella del Palau Reial de Madrid, va ser nomenat orguener reial per Carles III, i posteriorment també va construir l'orgue de la Catedral de Sevilla, malauradament avui desaparegut, perquè va caure la volta de la capella on estava ubicat. A pesar de tot, de Jordi Bosch a Mallorca es conserven alguns orgues, entre els quals l'orgue de la parròquia de Santanyí.

Gabriel Thomàs seguí la tradició de la família Bosch, i al segle XIX apareixen Antoni Portell, pare i fill, que construïren sobretot orgues petits. A final del segle XIX i principi del XX treballà Julià Munar, que construí o modificà alguns instruments amb una tendència ja romàntica. La cadena d'orgueners mallorquins es trenca amb la família Cardell, ja en decadència.

L'orgue romàntic pròpiament dit s'introduí a la primera dècada del segle XX amb alguns instruments de Lope Alberdí, i a partir de la segona dècada, amb els orgues pneumàtics de procedència basca. La tornada a l'orgue mecànic està representada per Gerhard Grenzing, Gabriel Blancafort i Pere Reynés.⁷⁸

En l'actualitat pareix que hi ha ja una consciència respecte a la restauració i conservació del nostre patrimoni organístic a Mallorca, i també a la resta d'illes. Així i tot, volem fer ressaltar la importància de salvaguardar els orgues de la nostra comunitat autònoma de restauracions o reconstruccions incompetents en mans de gent inexperta que per desgràcia s'han fet en alguns instruments. En altres casos, per l'abandó en què es troba l'orgue, han anat desapareixent

78. Reynés i Florit, Arnau i Fiol i Tornila, Pere. *Orgues i música a Muro*. Muro, Ajuntament de Muro, 1994. Pàg. 22-26.

tubs, teclats, o altres elements importants de l'instrument. Per això suggerim als responsables, com els rectors, vicaris, organistes, comissions creades per fer-ne restauracions, patrocinadors de restauracions o reconstruccions d'orgues..., que vigilin aquest patrimoni, encara que es trobi en mal estat, i en el cas d'una restauració o reconstrucció, que no es conformin amb l'opinió d'un orguener o un organista, sinó que en demanin d'altres.⁷⁹

Pel que fa als organistes més importants que figuren al llarg del segle XX, caldria esmentar sobretot els que exercien com a tals als llocs més emblemàtics de Mallorca, és a dir, la Seu, la basílica de Sant Francesc, el santuari de Lluc i també la Porciúncula, l'església actual de la qual fou projectada i construïda pel famós arquitecte mallorquí Josep Ferragut Pou entre els anys 1964 i 1968, i l'orgue de tubs que més tard s'hi instal·laria (1984) fou construït per l'orguener Gabriel Blancafort i inaugurat per l'organista Arnau Reynés, la qual cosa implica que abans d'aquest any 1984, hi havia un orgue electrònic, ja que precisament els anys en què fou construïda la nova església hi havia la moda dels orgues electrònics, que havien anat imposant-se en molts d'indrets de Mallorca.

Podem esmentar altres organistes d'esglésies importants, sobretot de Palma, com Sant Nicolau, el Socors, Santa Eulàlia i la Seu. Entre d'altres, el murer Miquel Tortell i Simó (1802-1868), que fou famós compositor⁸⁰ i organista de la Seu; Joan Albertí i Arbona (1850-1916) fou organista de la parròquia de Sant Miquel de Palma i també de Sóller; Miquel Cardell i Thomàs (1855-1946), organista de la parròquia de Lluçmajor; Bartomeu Vich i Bennàssar (1863-1938), que, a més de mestre de música de l'Escolania de Lluc fou després organista de Felanitx; Joaquim Engroñat i Estarellas (1867-1930), que fou compositor i organista de la parròquia de Sant Miquel de Palma i després també ho va ser de la Seu; Melcior Massot i Planes (1870-1953), fill de Guillem Massot i germà de Josep Massot, com a fet important cal fer ressaltar que va estudiar amb Pedrell, i fou organista de Santa Eulàlia (Palma) fins que va morir; Rafel Cortès i Aguiló (1875-1932) va ser organista de Sant Miquel i de Sant Jaume, ambdues parròquies de Palma; Bernat Salas i Seguí (1874-1932), compositor i organista de la Seu; Rafel Vich Bennàssar (1893-1945) fou alumne de Pedrell i de Josep Massot i organista de la Seu; Joan M. Thomàs i Sabater (1898-1966), fundador de la Capella Clàssica i organista, primer auxiliar i després suplent, de la Seu. Com a organista va estudiar a França i va fer-hi concerts. Julià Samper i Marquès (1898-1979), organista de la Seu juntament amb Bartomeu Ballester i Montserrat (1900-1993), també compositor i organista de la basílica del Pilar a Saragossa, va fer concerts per Europa; Bernat Julià i Rosselló (1922), més compositor que organista, fou mestre de capella de la Seu i fundador de la Capella Mallorquina. Antoni Martorell i Miralles (1913), compositor i organista; Jaume Palou i Sabater (1922-2002), compositor i director de l'Escolania de Lluc, també en va ser organista. Antoni Matheu i Mulet (1933-1984) va estudiar orgue amb Montserrat Torrent i va fer concerts per tot Espanya i a França i fou organista de la Seu, a més de professor d'orgue del Conservatori Professional de les Illes Balears. Francesc Batle i Pons (1933), compositor i organista; Bartomeu Veny i Vidal (1940), compositor i organista de la Seu, a més, ha estat professor d'orgue del Conservatori Professional de les Illes Balears. Vicenç Juan i Rubí (1945), compositor i organista. També podem esmentar, entre d'altres, Pere Reynés i Florit (1951), orguener i organista de Campanet; Arnau Reynés i Florit (1954) ha estat organista de l'Escolania de Lluc i actualment és organista de la basílica de Sant

79. Igualment volem agrair les subvencions que es donen i s'han donat des del Consell Insular de Mallorca, així com molts d'ajuntaments que s'han fet càrrec de les despeses de la restauració i reconstrucció del nostre patrimoni organístic, i esperam que es continuarà en aquesta línia, ja que pel gran cost d'aquestes feines, és l'única manera de poder aconseguir veure totalment restaurat i recuperat aquest patrimoni organístic, tan important a les nostres illes. (Vegeu l'apèndix núm. 1.)

80. Entre les seves composicions la més coneguda és «S'estrella de s'auba», que s'ha popularitzat, a més del conegut *Te Deum* que encara es canta anualment per les festes dels moros i cristians a Pollença.

Francesc de Palma; Bartomeu Mut, organista del monestir de Santa Magdalena de Palma i de la parròquia de Santa Creu; Miquel Bennàsser, organista de les parròquies de sa Pobla i d'Alaró; Rafel Riera, organista de l'Escolania de Lluc; Bartomeu Manresa, organista del convent d'Inca...⁸¹ Alguns d'aquests organistes ja han estat comentats abans, per mor que molts d'ells, a més d'organistes, han estat directors i/o fundadors de corals.

7. LA MÚSICA POPULAR I EL FOLKLORE

És evident que no pretenem fer un estudi exhaustiu de la música popular i el folklore de Mallorca, no obstant això, dedicam una part d'aquest treball a l'estudi tècnic de la cançó popular, que podem veure més endavant. Però creiem interessant definir i perfilar una mica la nostra música i el folklore popular, comentant les persones que de veres varen investigar i treballar incansablement en la recol·lecció d'aquestes cançons, ja que sense el seu treball avui hauríem de parlar d'un vertader tresor perdut irremeiablement.

La cançó popular és l'ànima musical del poble, perquè forma part d'ell. És la saba que alimenta l'arbre, en aquest cas alimenta la nostra cultura i tradició de poble. Hom sap les característiques de la música popular en general, característiques que tots els musicòlegs, etnomusicòlegs, investigadors, folkloristes..., coneixen prou bé. Aquestes són molt simples: la primera es refereix al temps de vida de la cançó, i s'ha dit que ha d'haver passat més o menys una centúria perquè una cançó passi a ser popular, és a dir, que el poble l'hagi feta seva; per tant, podem veure'n també la segona característica: l'apropiació per part del poble. Així i tot, hi ha casos excepcionals de cançons que han tornat populars, però també l'autor ha quedat lligat a la cançó; és el cas de «S'estrella de s'auba», amb lletra de Marià Aguiló i música de Miquel Tortell i Simó, fill il·lustre de Muro. Una altra d'aquestes cançons és, per exemple, l'esmentada anteriorment «No ni no (vou veri vou)» d'Honorat Noguera... Aquests dos exemples de cançons les coneix tot Mallorca, perquè, com hem dit, formen part del patrimoni artístic musical d'aquesta illa, i s'han convertit ja en vertaderes cançons populars, tant és així que molta gent coneix les cançons, però no en recorden ja l'autor.

Una tercera, i podríem dir darrera, característica de la cançó popular, que també ens podria servir de definició, consisteix en el fet que ha de ser anònima. És evident que podem considerar això com una conseqüència de la primera, ja que quan ha passat tant de temps, l'autor passa a ser desapercebut, perquè en realitat el poble ha fet seva la cançó. Perquè totes aquestes circumstàncies es donin, és necessari que la cançó popular sigui viva dins l'esperit del poble o societat, i això vol dir que la cançó és interpretada sovint en festes i trobades populars on, a més de cantar, es ballen diverses danses típiques de les nostres illes: en els exemples anteriorment esmentats, «Vou veri vou» i «Aubada» (o «S'estrella de s'auba»), sens dubte formen part de la música popular que continua actual dins la nostra societat, i són interpretades per tot arreu. És possible també parlar d'una altra característica, que seria conseqüència de les esmentades abans: la tradició popular oral. Tota la música folklòrica i popular defineix la cultura i tots els aspectes emocionals d'un poble, i es pot considerar des del punt de vista polític com un distintiu nacionalista.

---

81. Thomàs i Sabater, Joan M. i Parets i Serra, Joan. *Breu història musical de les Illes Balears*. Palma, col·lecció Música, núm. 1 (Consell de Mallorca), 1989, pàg. 26-29.

Felip Pedrell, al seu *Cancionero Musical Español*, defineix el cant popular com: «un lenguaje capaz de expresar los sentimientos del hombre...—esta música natural que ha nacido del pueblo y es reflejo del pueblo y de una raza, y que ha permanecido a lo largo de los siglos en pie, ajena a toda preocupación es lo que llamamos canto popular».⁸²

Per això es pot parlar de la funcionalitat de la música popular en general i de la cançó popular específicament. Tots els pobles han cantat per alguna raó; basta recordar un refrany molt popular castellà que diu «quien canta su mal espanta». Les raons per les quals l'home ha fet música al llarg del temps són moltes i molt diverses: alleugerir la feina (podem recordar, per exemple, el pagès a les feines del camp, el ferrer, el fuster, el sabater..., els esclaus quan remaven a les galeres, els remers del Volga...), també cal tenir en compte l'efecte terapèutic de la música popular, tal com ho descriu Josep Crivillé i Bargalló,⁸³ i d'altres, com el simbolisme, la màgia, lluitar contra la bruixeria, el curanderisme..., sense oblidar la cançó popular religiosa, tan difosa a Espanya en general i també a les Illes Balears.

Podem dir que algunes d'aquestes cançons religioses que tenen autor conegut, el poble les considerava ja populars, perquè les ha mantingut vives durant molts d'anys fent-les seves; moltes d'aquestes cançons les podem trobar recollides al *Cancionero religioso*⁸⁴, que es va difondre per totes les parròquies de les Illes, i fou publicat l'any 1955, molt abans del cançoner religiós del pare Martorell que després comentarem, i que fou escrit ja en la nostra llengua per mor del Concili Vaticà II, que va permetre la substitució de la llengua llatina, que havia estat fins aleshores la llengua oficial de l'Església. El cançoner religiós de Bernat Julià té una importància considerable, perquè és el recull de les cançons que estaven disperses per tot arreu.

Per aquest motiu hem cregut interessant esmentar d'una manera més rellevant aquest llibre de *Cantos religiosos* de Bernat Julià⁸⁵.

Sens dubte el repertori que conté aquest cantoral va condicionar la música popular religiosa des de l'any 1955 fins al Concili Vaticà II, que va començar amb el papa Joan XXIII (que en fou l'impulsor i creador) l'any 1962, encara que ell ja l'havia anunciat l'any 1959, i l'any 1963 el va continuar el seu successor, el papa Pau VI, que l'acabà els anys 1965⁸⁶ i 1966⁸⁷. Però aquest condicionament de la música popular religiosa de Mallorca va arribar encara més enllà, ja que l'any 1981 es presentà la primera edició del *Cantoral Església de Mallorca*, que és un recull de diversos compositors (entre ells el pare Antoni Martorell) de tot el que es canta a Mallorca després del Concili Vaticà II;⁸⁸ l'any següent surt la publicació del pare Antoni Martorell *Himnes i Balades evangèliques*, i l'any 1990 surt publicat el recull de cants religiosos intítulat *Celebrem*

82. Pedrell, Felipe. *Cancionero musical popular español*, vol. 1 (2a edició). Barcelona, Ed. Boileau, pàg. 2 i 3.

83. Crivillé i Bargalló. *Historia de la música española*, vol. 7, *El folklore musical*. Madrid, Alianza Editorial, 1983, pàg. 81-87.

84. Julià i Rosselló, Bernat. *Cantoral religioso*. Palma, Diòcesi de Mallorca, 1955.

85. Aquest cançoner fou imprès als Talleres Gráficos Ordorica, Muelle de la Merced, 3, 3º, de Bilbao. Hi consten, com era natural en aquell moment, el «Nihil obstat: El Censor, Dr. Francisco Esteve (Canónigo)»; també «Imprimase: Juan, Obispo de Mallorca, Palma, 8 de febrero de 1955», i igualment consta a l'encapçalament del llibre «Por Mandato de S. E. R.: Sebastián Gayá Riera, Canciller-Secretario». A continuació l'autor (Bernat Julià) hi escriu una dedicatòria que citam a continuació: «Al Excmo. y Rvdmo. Sr. Obispo de Mallorca, promotor de una amplia restauración musical de la Diócesis, expresión de la cual es este Cantoral Religioso, preparado por su encargo y publicado con su bendición y aliento». Així doncs, d'aquesta dedicatòria de l'autor deduïm que aquest treball fou un encàrrec del mateix bisbe de Mallorca.

86. *Diccionario Enciclopèdic PROA*, vol. 12. Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1995, pàg. 245.

87. Vegeu també: Moll, Xavier. *Els cants del propi de la missa*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 2006.

88. *Cantoral Església de Mallorca*. Palma, Comissió Diocesana de Música de Mallorca, 5a ed., 2000.

el Senyor, per tant, a Mallorca abans de 1981 se seguia utilitzant per tot arreu el *Cantoral religioso* de Bernat Julià. Això tampoc no vol dir que a partir de la publicació del *Celebrem el Senyor* d'Antoni Martorell l'any 1990 es deixàs d'emprar aquest *Cantoral* de Bernat Julià, sinó que ha seguit essent un complement de la cançó religiosa, ja que el cançoner religiós *Celebrem el Senyor* va tardar una sèrie d'anys a implantar-se en totes les parròquies de Mallorca. Sens dubte avui el repertori que conté aquest cançoner del pare Martorell és el més conegut i practicat en tota la Diòcesi de Mallorca. El *Cantoral religioso* de mossèn Bernat Julià, que fou mestre de capella de la Seu de Mallorca, a més de ser una eina per a les comunitats religioses de l'illa, va ser una font d'informació musical important, i encara ara avui molts de cantaires, directors de cors, organistes, etc. acudeixen a aquest llibre per practicar o llegir la seva música.

8. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Alcover, J. (1951). *Obres completes*. Barcelona: Editorial Selecta.
- Alcover, J. (1916). Revista *Philharmonia*. Ciutat de Mallorca (3-4), vol. III, juny-juliol, 1936.
- Aviñoa, X. (2000). *Història de la Música Catalana, Valenciana i Balear, vol. IV, Del Modernisme a la Guerra Civil*. Barcelona: Edicions 62.
- Boletín Oficial del Obispado de Mallorca* (1901). 49, pàg. 117.
- Cantoral Església de Mallorca* (2000) (5a ed.). Palma: Comissió Diocesana de Música de Mallorca.
- Capellà, Ll. (8 de desembre de 1996). *Brisas*, 503. *Última Hora*. pàg. 19-21.
- Comas i Rubí, F. (1999). «Música i Magisteri a Mallorca: l'aportació de Ramon Morey a la difusió del Mètode Dalcroze». V *Simpòsium sobre els Orgues Històrics de les Balears*. Búger: Fundació ACA.
- Company Florit, J. (1982). «Música». *Cent anys d'història de les Balears*. Palma: Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat de Balears.
- Company i Florit, J. (1985). «Joan M. Thomàs»; a Estelrich i Massutí, P.; Moll i Marquès, J. *Tres músics mallorquins: Antoni Torrandell, Joan M. Thomàs i Antoni Matheu*. Palma: Conselleria d'Educació i Cultura del Govern Balear.
- Company, J. (2000). «El cant coral a les illes Balears». *Història de la Música Catalana, Valenciana i Balear, vol. V. De la postguerra als nostres dies*. Barcelona: Edicions 62.
- Company, J. *Revista Madrigal*, núm. 1 (1983). «Antoni Noguera, obres i bibliografia». Palma: FCM.
- Crivillé i Bargalló, J. (1983). *Historia de la música española, vol. 7. El folklore musical*. Madrid: Alianza Editorial.
- Cureses, M. (2000). «La creació musical. Escoles i tendències». *Història de la Música Catalana, Valenciana i Balear, vol. V. De la postguerra als nostres dies*. Barcelona: Edicions 62.
- Del Hoyo Bernat, X. (2004). *El Conservatori, 70 anys d'ensenyament musical. Estudis Baleàrics*, 80/81. Palma: Institut d'Estudis Baleàrics.
- Diccionari enciclopèdic PROA*, vol. 3, 10, 12 (1995). Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- Estelrich i Massutí, P. (1991). *La Banda Municipal de Palma: 25 anys*. Palma: Ajuntament de Palma.

- Gran enciclopèdia de Mallorca* (1989). vol. I, III, V, XI, XII, XV, XVI, XVIII. Palma: Promomallorca Edicions.
- Juan Mestre, R. (1980). *Hojas de Lluc*, núm. 14, 15 i 16. Lluc.
- Julià i Rosselló, B. (1955). *Cantoral religioso*. Palma: Diòcesi de Mallorca.
- Marco, T. (1983). *Historia de la música española, vol. 6, siglo XX*. Madrid: Alianza Música.
- Moll, X. (2006). *Els cants del propi de la missa*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Música del Seminari: Seminari Conciliar de Mallorca—III Centenari (1700-2000)*. (1999). Palma: Seminari Diocesà de Mallorca.
- Noguera, A. (1893). *Memoria sobre cantos, bailes y tocatas populares de la isla de Mallorca*. Barcelona: Tipografía de Víctor Berdós i Feliu.
- Noguera, Antoni. (1908). *Ensayos de crítica musical*. Palma, J. Tous.
- Parets i Serra, J., Mir i Marquès, A. (2004). *Isaac Albéniz a Mallorca*. Campos: Edicions Roig i Montserrat.
- Parets, Joan; Estelrich, Pere; i Massot, B. (2000). *Compositors de les Illes Balears*. Pollença: El Gall Editor.
- Parets, J. (1934) «Cronologia musical de Mallorca 1930-1939. Apunts per a una història de la música de Mallorca». *Randa, 15; Llengua i Cultura de Mallorca i de Florida*. Barcelona: Curial.
- Parets i Serra, J. (1983) «Antoni Noguera, obres i bibliografia». *Revista Madrigal*, núm. 1. Palma: Federació de Corals de Mallorca.
- Parets, J., Mulet, A.; Reynés, P. i Reynés, A. (1985) «Inventario de los órganos históricos y actuales de las Islas Baleares». *Actas del Primer Congreso de Órgano de España*. Madrid: Ministerio de Cultura.
- Pedrell, F. (1922). *Cancionero musical popular español*, vol. 1 (2a edició). Barcelona: Ed. Boileau.
- Pons Pons, D. (1998). *Ideologia i cultura a la Mallorca d'entre els dos segles (1886-1905)*. Palma: Leonard Muntaner.
- Revista Balears* (1917). Palma: Tip. Lit. vídua de G. Ordinas.
- Reynés i Florit, A., Fiol i Tornila, P. (1994). *Orgues i música a Muro*. Muro: Ajuntament de Muro.
- Roig Palliser, J. (2004). *El Conservatori, 70 anys d'ensenyament musical. Estudis Baleàrics*, 80/81. Palma: Institut d'Estudis Baleàrics.
- Ros, C. (1999). «Reportaje: Rusiñol y Mallorca». *Brisas*, núm. 649. Palma: Hora Nova.

Samper, B. (1994). *Estudis sobre la cançó popular*. Biblioteca Marian Aguiló. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Samper i Marquès, B. (14 de juliol de 1978). «Víctor Castells, Morts a l'exili, 99». *Avui*, pàg. 4.

Thomàs, Joan M. «Balears». *Diccionario de la Música Labor*, vol. I. Barcelona: Labor.

Thomàs i Sabater, Joan M., Parets i Serra, J. (1989). *Breu història musical de les Illes Balears*. Palma: col·lecció Música, núm. 1, Consell de Mallorca.

Per citar aquest article:

Reynés Florit, A. (2012). «La formació inicial del mestre en la Facultat d'Educació de la Universitat de les Illes Balears». *IN: Revista electrònica d'Investigació i Innovació Educativa i Socioeducativa*, vol. III, núm. 2, pàg. 77-107. Obtingut de: http://www.in.uib.cat/pags/volumenes/vol3_num2/revista/04_Arnau_Reynes.pdf